

STUDENTI SA OŠTEĆENJEM SLUHA U VISOKOM OBRAZOVANJU

Podrška studentima sa oštećenjem sluha

Sarajevo, 2014.

Autori:

Anisa Šetkić
Alma Dizdarević
Zamir Mrkonjić

Recenzenti:

Prof. dr. Zora Jachova, Institut za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Filozofskog fakulteta
Univerziteta „Ćiril i Metodije“ u Skoplju
Prof. dr. Mirela Duranović, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli

Lektor:

Tarik Ćušić

Izdavač:

Univerzitet u Sarajevu
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Univerzitet u Banjoj Luci
Sveučilište u Mostaru
Univerzitet u Tuzli
Univerzitet u Zenici
Univerzitet u Bihaću
Univerzitet “Džemal Bijedić” u Mostaru

Tiraž:

760

Grafički dizajn i DTP:

Autor ilustracija na str. 25. i 26.: Zlatan Karadža

Knjiga je nastala u okviru Tempus projekta „Jednake mogućnosti za studente sa posebnim potrebama u visokom obrazovanju“ (EQOPP) (2011-2517; broj projekta: 516939-TEMPUS-1-2011-1-BA-TEMPUS-SMHES), koji je finansiran od Evropske komisije. Ovaj materijal prikazuje gledišta partnera i ne predstavlja mišljenje Komisije. Evropska komisija nije odgovorna za bilo kakvu upotrebu informacija koje se ovdje nalaze.

Sadržaj

PREDGOVOR.....	9
UVODNE INFORMACIJE	10
Ured za podršku.....	10
Koordinator za podršku.....	11
Podrška tutora ili asistenta za podršku i studiranje	11
Pristup informacijama.....	13
Individualni profil	13
OŠTEĆENJE SLUHA.....	14
Definicija.....	14
Slušni proces	15
Slušanje	15
Prevalenca oštećenja sluha	15
Vrste oštećenja sluha.....	16
Razina gubitka sluha.....	17
Amplifikacija	19
Slušni aparati	19
Akustičnost u učionici.....	20
Udaljenost.....	21
FM sistemi	21
EMOCIONALNE I SOCIJALNE KARAKTERISTIKE.....	23
Razvoj identiteta	23
Identitet čujućih	23
Identitet naglušnih.....	23
Identitet gluhih.....	24
Kako prevazići socijalno-afektivne teškoće	24

Podržavanje razvoja zdravog samopoštovanja	26
Kako imenovati studenta sa oštećenjem sluha?	26
Kultura gluhih	27
Znakovni jezik	27
Abeceda znakovnog jezika	28
Dvoručna abeceda znakovnog jezika	29
Komunikacija	32
Važnost jezika	32
Opcije komunikacije	33
Jezik i učenje	35
Učenje vokabulara i stručne terminologije	35
Vokabular i razvoj koncepta	36
Student koji koristi usluge tumača znakovnog jezika	37
Vannastavna saradnja i komunikacija sa gluhim ili nagluhim studentom	37
Studenti koji ščitavaju sa usana	39
PROCJENA I PROCES IDENTIFIKACIJE	41
Prepoznavanje studenata sa oštećenjem sluha	41
Identifikacija studenata sa oštećenjem sluha	41
Korak 1. Informirajte nas o svojim potrebama	42
Korak 2. Vratite identifikacijski obrazac uredu za podršku	43
Korak 3. Upoznajte svoj individualni profil	43
Koja vam je dokumentacija potrebna?	43
STRUČNA POMOĆ I PODRŠKA	45
Izazovi sa kojima se susreću studenti sa oštećenjem sluha	45
Komunikacija i rad	45
Komunikacija u učionici	47
Pomoćno osoblje za gluhe i nagluhe studente	49
Gluhi i nagluhi studenti koji koriste tumača znakovnog jezika	49
Šta zakon kaže?	50

Rad sa tumačem: Informacije za profesore.....	52
Rad sa tumačem: Informacije za studente	53
Uloge i odgovornosti.....	53
Oralno tumačenje	54
Rad sa kompjuterskim bilježnicama: Informacije za predmetnog nastavnika	55
Čitanje, uzimanje bilješke i pisanje.....	56
Područja potencijalnih teškoća u čitanju i pisanju	56
Podrška studentima sa dodatnim invaliditetom	58
Ispitivanje i ocjenjivanje	58
Asistivna tehnologija.....	59
Prilog A. Odnos gubitka sluha i potreba za učenjem.....	61
Odnos gubitka sluha 16–25 dB, slušanja i potreba za učenjem.....	61
Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge	61
Odnos gubitka sluha 26–40 dB prema potrebama slušanja i učenja	62
Odnos gubitka sluha 41–55 dB prema potrebama slušanja i učenja	63
Odnos gubitka sluha 56–70 dB prema potrebama slušanja i učenja	64
Odnos gubitka sluha 71–90 dB i od 91+ dB prema potrebama slušanja i učenja .	65
Odnos unilateralnog gubitka sluha prema potrebama slušanja i učenja.....	66
Prilog B.....	67
POJMOVNIK.....	67
Literatura	73
Kontakt detalji po univerzitetima.....	74

PREDGOVOR

Ovaj priručnik pruža osnovne informacije kao podršku u programiranju i pomoć za uspješno akademsko iskustvo studentima koji su gluhi i nagluhi. Podučavanje gluhih ili nagluhих studenata može biti izazovno i korisno iskustvo. Informacije u priručniku zapravo daju pregled različitih servisa koji gluhim i nagluhim studentima trebaju biti osigurani.

Ovaj priručnik je namijenjen članovima akademskog i administrativnog osoblja koji rade ili će raditi sa gluhim ili nagluhim studentima. Primarni korisnici su nastavnici, ali i ostali članovi tima za podršku (asistenti u obrazovanju, stručni saradnici, logopedi, audiolozi, tumači i dr.) kao i njihove čujuće kolege i svi posredni i neposredni učesnici u akademskom obrazovanju koji mogu pronaći korisne informacije.

U „Uvodnim informacijama“ dat je pregled osnovnih podataka za organizaciju podrške za gluhe i nagluhe studente od ureda za podršku na visokoškolskoj instituciji. U dijelu „Oštećenje sluha“ napravljen je presjek od definiranja same teškoće, objašnjenja procesa slušanja, o vrstama i stepenu oštećenja sluha sa opisom utjecaja oštećenja sluha na govor i jezik. „Emocionalne i socijalne karakteristike“ kao poglavlje obuhvata razvoj identiteta koji gluhi ili nagluhi studenti izgrade, te faktore koji utječe na izgradnju identiteta i samopoštovanje sa posebnim osvrtom na faktore u učionici.

Poseban akcenat je stavljen na ostvarenje komunikacije između studenata sa oštećenjem sluha i nastavnika i vršnjaka. Date su informacije o važnosti uvažavanja stepena razvoja jezika, te kako facilitiranjem poboljšati isti i pružiti poduku u jezičkim i komunikacijskim vještinama gluhim i nagluhim osobama. Putem „Procjene i procesa identifikacije“ opisani su koraci koje treba preduzeti i uvjeti koje je potrebno obezbjediti kako bismo mogli što pouzdanije kreirati profil podrške za studenta sa oštećenjem sluha. Poglavlje „Stručna pomoć i podrška“ govori o tome kako učiniti učionicu, okruženje kao i sam proces izvođenja nastave pristupačnim za gluhe ili nagluhe studente.

Prilog A „Odnos gubitka sluha i potreba za učenjem“ daje prikaz i obuhvata sve stepene oštećenja sluha u ovom kontekstu. Prilog B „Pojmovnik“ definira pojmove koji su ključni u organizaciji i implementaciji podrške studentima sa oštećenjem sluha.

UVODNE INFORMACIJE

Ovaj tekst je namijenjen kako studentima sa oštećenjem sluha tako i akademskom i neakademskom osoblju u visokom obrazovanju, menadžmentu univerziteta, koordinatorima za podršku, studentskim servisima i svima onima koji tokom svog rada na visokoškolskoj ustanovi mogu biti u situaciji da trebaju prepoznati i odgovoriti na posebne zahtjeve ove specifične grupe studenata.

Prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, 59/07), visokoškolska institucija ne smije vršiti diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, uključujući i invaliditet (član 7). Visokoškolske ustanove u našoj zemlji imaju dužnost da ne tretiraju studente sa invaliditetom ili posebnim potrebama nepovoljnije nego one bez invaliditeta, imaju obavezu da preduzmu razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uvjete kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u poređenju sa onima koji nemaju invaliditet ili posebne potrebe.

Ured za podršku

Ured za podršku predstavlja koordinacijsko tijelo na univerzitetu koje pridonosi stvaranju društva u kome svaka osoba pripada i učestvuje u potpunosti. Ured za podršku njeguje obrazovnu okolinu koja je inkluzivna i spremna podržati studente sa posebnim potrebama kroz:

- građenje i održavanje partnerstva sa fakultetima i akademskim i neakademskim osobljem,
- promoviranje svjesnosti o invaliditetu između svih članova univerzitetske zajednice,
- osiguranje smjernica s obzirom na univerzitetske politike i procedure koje pridonose potpunoj participaciji studenata sa invaliditetom u svim aspektima univerzitetskog života.

Zadatak ureda za podršku jeste osigurati da studenti sa posebnim potrebama imaju jednak pristup svim univerzitetskim programima i aktivnostima. Ured za podršku osigurava studentima mogućnost da ispune svoj puni potencijal tako što:

1. koordinira aktivnosti akademskih prilagodbi i servise podrške,
2. promovira samostalnost i samozastupanje,
3. osigurava informacije i upućuje na odgovarajuće resurse.

Studenti sa invaliditetom ili posebnim potrebama kroz aktivnosti ureda bit će podstaknuti da postanu odgovorne osobe koje donose odluke u svoje ime, rješavaju probleme i sami zastupaju svoje interese.

Koordinator za podršku

Koordinator/ica za podršku je ključna osoba na visokoškolskoj instituciji koja koordinira cijeli proces podrške studentima sa posebnim potrebama putem ureda za podršku.

Zadaci koordinatora za podršku:

- uspostavljanje jasnih procedura za provođenje identifikacijskih i drugih potrebnih procjena i vođenje registra;
- osiguranje individualnog tutorstva za studente sa invaliditetom ili posebnim potrebama od drugih studenata ili nastavnika u saradnji sa fakultetima;
- korištenje web stranice institucije u što većoj mjeri, uz postavljanje svih relevantnih podataka na vrijeme;
- unapređivanje međunarodne saradnje i razmjene studenata sa invaliditetom (u saradnji sa uredom za međunarodnu saradnju);
- pružanje stručne pomoći pri prijavi i realizaciji domaćih i međunarodnih projekata;
- pružanje informacija i podrške u prostorijama ureda i u drugim prostorijama univerziteta, telefonom, e-mailom te putem web stranice i brošura;
- saradnja sa partnerima: nadležnim ministarstvima, gradom, udruženjima studenata i osoba sa invaliditetom ili posebnim potrebama, udruženjima koje programski djeluju u korist osoba sa invaliditetom te stručnjacima.

Podrška tutora ili asistenta za podršku i studiranje

Podrška tutora ili asistenta za podršku je oblik dodatne pomoći studentima pri njihovom studiranju kroz volonterski rad. Može uključivati podršku tutora studenta (vršnjaka, mladih

ili starijih studenata), tutora nastavnika ili personalnog asistenta ukoliko se osigura njegov angažman iz drugih izvora finansiranja.

Podrška koju pruža tutor studentu ne odnosi se samo na probleme prilikom studiranja nego općenito u vezi sa okolnostima tokom studiranja, te se odnosi i na kolegijalnost, opće informacije o studiranju, slobodno vrijeme i sl. Podrška tutora može biti u formi „lice u lice“, putem telefona ili online. Tutorstvo „lice u lice“ traje oko dva sata sedmično i organizira se uz odobrenje ureda za podršku univerziteta.

Podrška omogućava sljedeće:

- uključivanje studenata u akademsku okolinu,
- vođenje studenata kroz proces učenja i savjetovanje o studijskim pitanjima,
- informiranje studenata o bilo kojoj važnoj temi kakva je promjena pravila studiranja, kao i o drugim temama koje se odnose na proces učenja,
- unapređenje učenja,
- unapređenje kvaliteta studija.

Podrška tutora je neformalan sastanak tutora i drugih studenata volontera, gdje se istražuju aspekti studijskog programa. Ovo znači obično jako puno razgovora, slušanja, vođenja bilješki i drugih grupnih aktivnosti. Priroda same tutorske podrške ovisi o prirodi predmeta, ali tutor uvijek provodi neko vrijeme obraćajući se grupi i odgovarajući na pitanja. Ovisno o vrsti posebnih potreba ili invaliditeta, tutorska podrška može biti i individualna.

Ukoliko imate određene teškoće prilikom studiranja ili prilikom provjere znanja, bilo bi dobro da pročitate ovaj tekst kako biste se upoznali sa podrškom koju nudimo i kako biste se upoznali sa svim potrebnim pojedinostima koje nudimo zajedno sa drugim aktivnostima.

Obratite se uredu za podršku ukoliko želite savjet u vezi s podrškom koju ćemo vam pružiti. Imajte na umu da se termini, „zahtjevi“ ili „dodatne usluge“ odnose na specifične usluge u vezi sa invaliditetom ili bilo kojim drugim oblikom posebnih potreba koje su uzrokovane objektivnim okolnostima.

Pristup informacijama

Prije samog pristupanja visokoškolskoj instituciji ili tokom upisa visokoškolska ustanova može zadovoljiti potrebe studenata sa oštećenjem sluha ukoliko ih prvenstveno ohrabri da iskažu svoje potrebe.

Potencijalne barijere su:

- studenti se boje diskriminacije ukoliko otkriju drugima da imaju oštećenje sluha;
- socio-ekonomsko i kulturno okruženje može utjecati na pitanje stigmatizacije ili njihove lične spremnosti da otkriju lične podatke;
- studenti imaju osjećaj da su u stanju da se sami izbore sa svojim teškoćama, bez pomoći drugih, te da usljed toga ne trebaju otkrivati detalje o svojoj teškoći ili invaliditetu.

Sve ove potencijalne barijere mogu se negativno odraziti na identifikaciju studenata sa oštećenjem sluha i moguću podršku koja je potrebna kako bi se osigurale jednake mogućnosti studiranja. Visokoškolska institucija treba kreirati uvjete i podsticaje koji će ohrabriti studente da otkrivaju svoje teškoće, čime će se omogućiti pružanje usluga koje su im potrebne.

Individualni profil

Čim ispunite identifikacijski obrazac, mi sakupljamo sve potrebne podatke i kreiramo vaš individualni profil potreba i dodatnih usluga (IP). Vaš IP je kratak profil o tome kako vaše oštećenje sluha ili vaši posebni zahtjevi utječu na vaš studij. Profil se sastoji od podataka do kojih smo došli putem identifikacijskog obrasca i preko drugih izvora univerziteta. Ovo je povjerljivi dokument dostupan samo osoblju ureda za podršku koji učestvuje u zadovoljavanju vaših potreba, kao i vašem tutoru (ukoliko vam bude dodijeljen). Glavni cilj profila jeste osigurati usluge koje odgovaraju vašim potrebama, a služi i tutoru da zna kako da osigura podršku. Svi studenti imaju pristup svom profilu te ga imaju pravo ažurirati nakon godinu dana.

OŠTEĆENJE SLUHA

Definicija

Oštećenje sluha ne može biti opisano jednom riječju ili jednostavnom frazom, a možemo reći da je to spektar stanja ili karakteristika gdje osobe sa oštećenjem sluha čine grupu sačinjenu od više manjih podgrupa (Ogden, 1996). Težina oštećenja sluha je određena sposobnosti recepcije zvuka od osobe mjerene u decibelima. Dakle, surdoaudiološke definicije osoba sa oštećenim sluhom uvažavaju ponajprije mogućnost tih osoba da ostvare „kontakt sa zvukom“ odnosno mogućnost da razviju oralno-glasovni govor (Radovančić, 1995). Gluha osoba je ona koja ima gubitak sluha sa potpunom nesposobnošću da čuje govor, dok je nagluha osoba ona koja ima sposobnost da čuje govor samostalno ili uz pomoć slušnog pomagala.

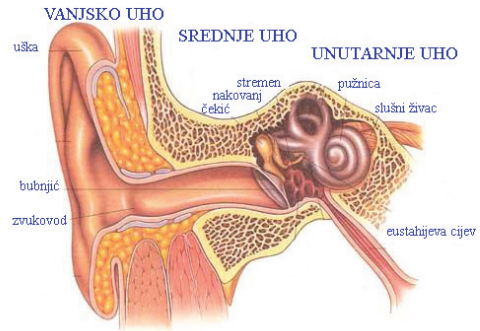
Najjednostavnija podjela populacije osoba sa oštećenjem sluha jest na gluhe i nagluhe. U skladu sa važećim pravilnicima, gluhoćom se smatra gubitak sluha od 81 decibela i više, kada se ni uz pomoć slušnih pomagala ne može cjelovito percipirati glasovni govor. Prema stepenu razvoja glasovnog govora, u kojem je nastao gubitak sluha, gluhoća se razvrstava na:

- gubitak sluha bez usvojene vještine glasovnog sporazumijevanja,
- gubitak sluha sa usvojenom vještinom glasovnog sporazumijevanja.

Naglušost je oštećenje sluha od 25 do 80 decibela na uhu s boljim ostacima sluha i kada je glasovni govor djelomično ili gotovo potpuno razvijen. Prema stepenu oštećenja sluha i razvijenosti glasovnog sporazumijevanja, naglušost se razvrstava na lakši, umjereni i teži gubitak sluha.

Slušni proces

Sluh je osjet nastao djelovanjem zvuka na slušni organ i složena je psihofiziološka funkcija i organizacija te reakcija organizma na slušne draži koja zajedno sa osjetilima drugih čula čini dio cjelokupnog osjetnog sistema, što omogućava čovjeku kontakt sa vanjskom sredinom i procese opažanja.

Slušni proces uključuje transmisiju zvuka, gdje se zvučni talasi prenose kroz tri različita dijela uha (vanjsko, srednje i unutrašnje). Zvuk ide u vanjsko uho koje prima talas zvuka i usmjerava ga dalje prema vanjskom ušnom kanalu do bubnjića. Kad zvuk dođe do bubnjića, pod utjecajem talasa počne vibrirati. Lanac od tri kosti koji je, s jedne strane, povezan sa bubnjićem, a s druge strane sa unutrašnjim uhom, formira mehanizam u vidu poluge koji prenosi zvuk iz bubnjića u unutrašnje uho. Unutrašnje uho čine dva organa: organ za sluh (kortijev organ), smješten u pužnici (kohlea), na koju se nastavljaju slušni nervni putevi koji kohleu povezuju sa mozgom, i organ za ravnotežu smješten u polukružnim kanalićima.

Slušanje

Zvuk prolazi kroz sva tri dijela uha prije nego stigne u mozak. Mozak tumači zvuk i kazuje nam šta čujemo. Govori nam kada slušamo muziku, buku, glas, sirenu automobila, psa ili druge zvukove. Prenos zvuka iz vanjske sredine do njegove registracije u mozgu predstavlja proces učenja. Ukoliko u centralnom nervnom sistemu dođe do prepoznavanja usvojenih slušnih doživljaja, tada je ostvareno slušanje.

Prevalenca oštećenja sluha

Nije utvrđen broj osoba sa oštećenjem sluha, a razlike u definiranju, istraživana populacija i tačnost izvještaja su osnovni faktori koji doprinose razlikama (Adams i Rohring, 2004). U

utvrđivanju prevalencije najčešće se koristimo pokazateljima koje je dao Best (1948, prema Radovančić, 1995), a prihvatila ih je Svjetska zdravstvena organizacija. Prema Bestovim procjenama, može se govoriti o demografskim pokazateljima koji vrijede za razvijenije zemlje i zemlje u razvoju na području Amerike i Evrope. Brojnost osoba sa oštećenjem sluha, u općoj populaciji, možemo računati na osnovu sljedećih pokazatelja: 1 promil gluhoonijemih osoba, 1.5 promila gluhih osoba i 12.5 promila nagluhih osoba. Ovi podaci značajno variraju ako promatramo selekzione grupe stanovništva prema dobi (djeca, mladež, zrela životna dob, staračka životna dob). Svjetska zdravstvena organizacija navodi da preko 5% stanovništva ili 360 miliona ljudi imaju oštećenje sluha, od čega 328 miliona su odrasli, a 32 miliona djeca (<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>).

Vrste oštećenja sluha

Oštećenje sluha se može pojaviti u vanjskom uhu kada je došlo do opstrukcije, uzrokujući da zvučni talasi ne dopiru do područja srednjeg ili unutrašnjeg uha (Adams i Rohring, 2004). Konduktivni gubitak sluha događa se na nivou struktura vanjskog ili srednjeg uha, uključujući slab provod zvuka. Naprimjer, konduktivni gubitak sluha može biti uzrokovan sljedećim stanjima:

- vosak ili strano tijelo u ušnom kanalu,
- probijanje bubnjića,
- upalne promjene u srednjem uhu,
- problemi s lancem slušnih kostiju srednjeg uha.

Imati konduktivni gubitak sluha je kao kad nosite slušalice: čujete samo glasne zvukove. Ovi tipovi oštećenja sluha tipično nisu ozbiljne prirode i mogu se često otkloniti pomoću slušnih pomagala i/ili operacijom (Adams i Rohring, 2004).

Senzoneuralni gubitak sluha nastaje u unutrašnjem uhu, uključujući oštećenje kohlee, slušnih živaca ili slušnog kortikalnog (moždanog) centra. Zvuk se ne čuje ili se čuje distorziran ili netačan zvuk (Wilson i Johnston, 1981; Ward, Krueger i MacDougali, 1998). Oštećenje dlačica osjetnih stanica u kohlei najčešći je razlog senzoneuralnog gubitka sluha, kada dlačice osjetnih stanica ne mogu otkriti zvukove. Većina senzoneuralnih gubitaka sluha je teža i permanentna i ne mogu se izliječiti niti operacijom niti lijekovima; standardna slušna pomagala pružaju minimalnu pomoć, ali tamo gdje je djelimično očuvana funkcija

slušnog živca, moguće je pomoći ugradnjom kohlearnog implantata.

Također, potrebno je naglasiti da postoji i mješoviti oblik oštećenja sluha koji uključuje kombinaciju konduktivnog i senzoneuralnog gubitka sluha.

Ukoliko je samo jedno uho pogođeno gubitkom sluha, riječ je o unilateralnom gubitku sluha. Pregledom literature utvrđeno je da neki studenti sa unilateralnim gubitkom sluha mogu biti u riziku zaostajanja u govoru i jeziku ili se suočiti sa akademskim izazovima. Nije poznato u kojoj dobi dolazi do unilateralnog gubitka sluha. Kada su pogođena oba uha, to stanje poznato je kao bilateralni gubitak sluha.

Ako se vremenom sluh pogoršava na jednom ili oba uha, možemo govoriti o progresivnom gubitku sluha. Određeni pojedinci mogu imati faktore rizika za kasni početak ili progresivni gubitak sluha. Iz ovog razloga godišnja procjena sluha preporučuje se za studente koji su gluhi ili nagluhi, ili se nalaze u riziku od oštećenja sluha, zbog toga što svaki gubitak sluha nije stabilan. Godišnjim pregledom mogu se otkriti promjene u ošttrini sluha i prilagoditi slušni aparati prema potrebi.

Razina gubitka sluha

U studente sa gubitkom sluha spadaju nagluhi i gluhi, ovisno o komunikacijskim vještinama i pripadnosti kulturi. Osobe koje koriste znakovni jezik i koje su se kulturalno identificirale sa zajednicom gluhih smatraju se gluhim. Studenti koji imaju oštećenje sluha, a ne smatraju se pripadnicima zajednice gluhih, ubrajaju se u nagluhe.

Pojedinci koji su sluh izgubili usljed bolesti ili nesreće smatraju se ogluhnulim. Ovi pojedinci biraju organizacije za podršku gluhim ili nagluhim, ovisno o stepenu gubitka sluha.

Utjecaji gubitka sluha na govor i jezik

Studenti sa minimalnim ili lahkim gubitkom sluha ili unilateralnim gubitkom sluha mogu:

- propustiti neki od konsonanata,
- imati izvjesne teškoće sa auditivnim učenjem jezika,
- imati teškoće sa slušanjem na udaljenosti ili kad je buka.

Studenti sa manjim gubitkom sluha mogu:

- propustiti tih govor,
- imati teškoće sa auditivnim učenjem,
- zaostajati u govornom jeziku,
- biti nepažljivi.

Studenti sa umjerenim gubitkom sluha mogu:

- ne čuti govor na normalnim razinama,
- praviti greške u govoru,
- zaostajati u govoru,
- imati teškoće u učenju zbog zastoja u govoru,
- biti nepažljivi,
- potrebno je da budu najmanje dva metra udaljeni kako bi čuli govornika.

Studenti sa teškim oštećenjem sluha mogu:

- ne čuti zvuk govora na normalnim razinama,
- govoriti, ali njihov govor može biti teško razumljiv,
- doživjeti zaostajanje u govoru,
- imati teškoće u učenju zbog zaostajanja u govoru,
- učiti uz pomoć vizuelnih znakova ili znakovnog jezika,
- ne obraćati pažnju na verbalnu komunikaciju jer ne znaju da govornik govori.

Studenti sa dubokim oštećenjem sluha mogu:

- ne čuti govor ili druge zvukove,
- imati teškoće u razumijevanju govora,
- producirati malo ili nimalo verbalnog jezika,
- imati teškoće u učenju zbog zaostatka u razvoju jezika,
- učiti uz pomoć vizuelnih znakova ili znakovnog jezika,
- ne obraćati pažnju na verbalnu komunikaciju jer ne znaju da govornik govori.

Amplifikacija

Pomagala kao što su slušni aparati, kohlearni implantati, frekvencijska modulacija prenosnog signala (FM sistemi) i konduktivne petlje pomažu u zadovoljavanju potreba studenata sa oštećenjem sluha. Kada se preporučuje pojačavanje, važna je konzistentna upotreba.

Svi fakulteti bi trebali imati ugrađene indukcijske petlje koje će u značajnoj mjeri doprinijeti kvalitetnijoj komunikaciji, a samim tim i inkluziji gluhih i nagluhih studenata.

Tehnologija za studenta bira se na osnovu individualnih potreba i opservacija stručnog tima za podršku, audiologa u saradnji sa porodicom i gluhom osobom. Informacije o slušnim aparatima i FM sistemima trebale bi biti date timu za podršku.

S napredovanjem tehnologije potrebno je širenje informacija kako bi se pomoglo svakom studentu. Naprimjer, ako student nabavi novi slušni aparat, FM sistem može zahtijevati nadogradnju.

Slušna pomagala trebala bi se svakodnevno pregledati zbog eventualne disfunkcionalnosti njihove amplifikacije. Upravljanje amplifikacijom spada u odgovornost studenta.

Slušni aparati

Slušni aparati su elektronski uređaji koji pojačavaju zvuk. Govor i pozadinska buka pojačavaju se slušnim aparatom.

Slušni aparati najbolje rade u mirnim situacijama kada je udaljenost između govornika i studenta dva metra i manje. Kako se udaljenost i pozadinska buka pojačavaju, smanjuje se korist slušnog aparata.

Akustičnost u učionici

Razumijevanje govora u bučnim okruženjima može biti otežano za sve studente, ali za studente sa gubitkom sluha predstavlja puno veći izazov. Studentima je potreban pristup govoru kako bi razvili vještine slušanja, jezika i učenja. Pozadinska buka, udaljenost od osobe koja govori i reverberacija (eho) uobičajene su prepreke koje bitno ograničavaju pristup studenta govornim informacijama. Mada danas napredni slušni aparati mogu poboljšati kvalitet, čujnost i jasnoću govornog signala, ne mogu ukloniti sve smetnje za razumijevanje govora.

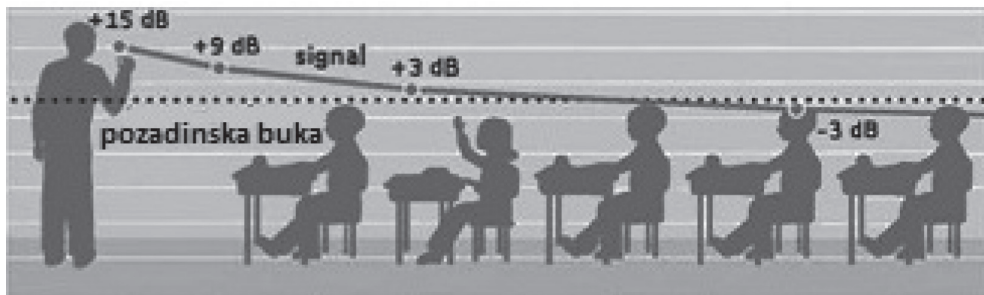
Studenti sa oštećenjem sluha, čak i sa lakšim gubitkom sluha, ne mogu izraziti sposobnost nerazumijevanja članova porodice ili nastavnika. Čak ne mogu biti svjesni da su izostavili pitanja ili pogrešno razumjeli upute. Ako su mladi i još uče jezik, neće biti u stanju reći kad govor nije jasan ili se gubi u pozadinskoj buci. Studenti sa oštećenjem sluha, i ponekad studenti bez oštećenja sluha, imaju teškoće u razumijevanju govora pri pozadinskoj buci i povećanoj udaljenosti između govornika i studenta.

Ambijentalna buka je pozadinska buka koja se takmiči sa glavnim govornim signalom. Ambijentalna buka prisutna je u većini okruženja uključujući učionice. S obzirom da slušni aparati ne mogu selektivno pojačati samo glas govornika, oni također primaju pozadinske zvukove. U mnogim teškim i bučnim situacijama sami slušni aparati ne mogu glas govornika učiniti jasnijim ili glasnijim, naročito kada je prisutna pozadinska buka, gdje nivo glasnoće govornog signala može biti nešto viši, ili niži, od nivoa glasnoće buke.

Usporedba nivoa govora i buke odnosi se na omjer signala i šuma (SNR signal) i predstavlja razliku u glasnoći između primarnog signala (naprimjer, glas nastavnika) i pozadinske buke. Studentu sa oštećenjem sluha potreban je govorni signal da bi bio glasniji od buke – viši SNR – viši od nivoa koji je potreban njegovom ili njenom čujućem vršnjaku u istoj situaciji.

Udaljenost

Student sa oštećenjem sluha ima ograničen obim sluha u poređenju sa studentom normalnog sluha. Povećavanjem udaljenosti između govornika i studenta (naprimjer, kada slušate nekoga ko govori iz druge prostorije) glasnoća se smanjuje. Za studenta sa oštećenjem sluha udaljenost postaje prepreka za razumijevanje govora. Što je veća udaljenost između govornika i slušaatelja, govorni signal postaje manje intenzivan. To otežava njegovu čujnost za slušaatelja kad je pozadinska buka prisutna.

Istraživanja pokazuju da bi student trebao biti dva metra udaljen od govornika kako bi se maksimiziralo razumijevanje govora. Ovo nije uvijek moguće dostići, čak ni u učionicama ili kod kuće.

Druga prepreka za razumijevanje govora je reverberacija ili eho. Kada se zvuk „odbije“ o površinu, on može maskirati ili prigušiti glavni signal. To može smanjiti jasnoću govora, smanjiti razliku između signala i šuma (SNR) i učiniti govor teže razumljivim.

Korištenjem ukrasnih stiropornih stropnih ploča, prekrivanje tepisima malih područja i stavljanje gumenih štitnika od buke na noge stolica poboljšat će akustične uvjete u učionici.

FM sistemi

Kao što je ranije spomenuto, udaljenost, pozadinska buka i eho čine slušanje otežanim. FM tehnologija može se koristiti uz slušni aparat/e ili kohlearni implantat/e za prevladavanje navedenih prepreka. FM tehnologija može biti osobna ili sistem zvučnog polja. U poglavlju

Asistivne tehnologije više o tome.

FM odašiljač (transmitter) sa mikrofonom, odašiljačem i prijemnikom može se koristiti bilo gdje. Pruža mogućnost osobama visokog stepena naglušnosti da čuju govornike na mjestima gdje nema instalirane induktivne petlje. Također, omogućava lakše praćenje razgovora u grupi od više ljudi na način da slušatelj usmjerava mikrofona na osobu koja trenutno govori. Sistem induktivne petlje pomaže korisnicima slušnih aparata jasnije čuti zvuk i to na način smanjenja ili potpunog isključenja pozadinskih zvukova. Induktivna petlja je žica ili kabal koji okružuje područje slušanja. Za rad koristi struju koja dolazi od pojačala petlje (loop amplifier). Pojačalo dobiva signal koji dolazi iz mikrofona koji je smješten ispred govornika, ili je direktno spojen na druge izvore zvuka kao što su TV ili radio. Tako nastala struja prolaskom kroz petlju proizvodi magnetno polje koje odgovara zvuku. Korisnik aparata može svojim slušnim aparatom „pokupiti“ to magnetno polje, tj. zvuk, ukoliko se nalazi na području koje okružuje petlja, a prekidač na slušnom aparatu mora biti podešen na T. Nakon toga može na slušnom aparatu sam podesiti jačinu zvuka (Hrvatski savez gluhih i naglušnih, 2009). Osobni FM sistem i indukovana petlja mogu, ukoliko je potrebno, biti tako povezani da zajedno rade u istoj učionici.

Infracrveni sistem je alternativa induktivnom sistemu. Sastoji se od odašiljača (transmitter) i slušnog prijemnika (receiver). Zvuk dolazi do odašiljača na isti način kao i kod induktivne petlje ili preko direktnog električnog povezivanja ili preko mikrofona.

EMOCIONALNE I SOCIJALNE KARAKTERISTIKE

Razvoj identiteta

Identitet ili predstavljanje sebe razvija se vremenom. Mnogi faktori doprinose načinima na koje studenti razvijaju svoj identitet: od kojih su važna osjećanja i povratne informacije koje dobijaju od drugih. Komunikacija (jezička) je ključna za razvoj identiteta. Tokom odrastanja studenti uče šta znači biti gluh ili nagluh u svijetu oko sebe.

Proces razvoja identiteta je složen i razlikuje se od studenta do studenta. Identiteti se pojavljuju kako studenti tumače sličnosti i razlike između sebe i drugih. Važan faktor je kako studenti doživljavaju pogled osoba iz okruženja koje su im važne na sličnosti i razlike: roditelja, profesora, kolega. Kad studenti komuniciraju i promatraju ljude oko sebe, primaju direktne i indirektne informacije o tome kako je biti gluh ili nagluh. Studenti mogu imati različite identitete, ovisno o povratnim informacijama o njima koje su dobili od drugih (Glickman, 1993; Frasu, 2007). Neki studenti se mogu identificirati sa kulturom čujućih, neki nagluhих, a neki sa kulturom gluhих.

Identitet čujućih

Identitet čujućih podrazumijeva da se student povezuje sa svijetom kao i osobe koje čuju. Ovo se posebno odnosi na studente sa malim ili minimalnim gubitkom sluha. Studenti pokazuju razumijevanje za kulturu čujućih osoba i tipično koriste govor kao primarni način komunikacije.

Identitet nagluhих

Identitet nagluhих mogu usvojiti studenti koji koriste govor kao primarni način komunikacije. Oni se kreću između kulture gluhих i čujućih. Neki studenti mogu se osjećati uhvaćenim između svijeta gluhих i čujućih. Mogu se teško uklapati u svijet čujućih jer ne mogu koristiti govor kao oni. Mogu biti izostavljeni u govoru i ne razumjeti humor ili

određene napomene. Može se dogoditi da se studenti sa ovim identitetom ne uklapaju ni u svijet gluhih. Mogu koristiti malo znakovnog jezika ili pisanu formu jezika. Mogu imati malo razumijevanja za kulturu gluhih.

Identitet gluhih

Studenti koji se smatraju kulturalno i lingvistički gluhim imaju bikulturalni identitet. Studenti koji koriste znakovni jezik (ili mogu donekle koristiti govor ili vještine čitanja govora) i koji razvijaju zdrav osjećaj ponosa o tome da kao gluhi ili nagluhi također mogu biti uključeni u svijet čujućih i imati bikulturalni identitet.

Studentima koji imaju bikulturalni identitet može biti ugodno i u svijetu čujućih i nagluhih. Naprimjer, mogu imati prijatelje koji su gluhi ili nagluhi, posjećivati događaje u zajednice gluhih, mogu imati uzore među odraslim gluhim osobama.

Kako prevazići socijalno-afektivne teškoće

Za gluhoću se obično kaže da je skriveni hendikep jer problematika u vezi s njom nije lahko vidljiva čujućim osobama, bez obzira bili oni nastavnici ili kolege studenti na istoj godini. Kada nastavnik primijeti teškoće na socijalno-afektivnom području, nije uvijek u stanju dovesti u vezu to sa deficitom i na odgovarajući način intervenirati kako bi pomogao studentu da svoj hendikep nadvlada.

Nastavnici ali nerijetko i kolege studenti često prigovaraju gluhom ili nagluhom studentu:

- da se izolira u odnosu na ostale na godini,
- da nije pažljiv iako bi on trebao posebno paziti u toku trajanja nastave,
- da mu je ponašanje agresivno ili odbojno,
- da ne donosi potreban materijal za nastavu.

Izoliranost je jedan od najčešćih stereotipa koji se pripisuje gluhim osobama. Odgovor na pitanje o tome zašto se ove osobe češće izoliraju leži u komunikacijskoj barijeri za koju smo i mi kao njihovi potencijalni sagovornici jednako odgovorni. Kao što znamo, komunikacija

je dvosmjerni proces u kome se uvijek možemo potruditi da je ostvarimo i održimo, te samu barijeru umanjimo, vremenom i uklonimo pokušajima alternativne komunikacije.

Neke strategije u komunikaciji koje mogu pomoći u uklanjanju komunikacijskih barijera sa gluhim ili nagluhim osobama su:

- uvijek mu stati sučelice kada se obraćamo;
- paziti da su nam lice i usta uvijek dobro osvijetljeni (izbjegavati da je bilo koji izvor svjetlosti iza naših leđa, npr. prozor tada nam je lice manje vidljivo);
- govoriti razgovjetno (ne prenaplašavati izgovor) i jednostavnim riječima, ne služeći se dugačkim rečenicama, ili brojnim zavisnim rečenicama;
- prekinuti govor kada se okrećemo u drugu stranu, da li zbog pisanja ili da bi se obratili nekome iz drugog pravca;
- govoriti po redu jedan za drugim, pa rukom dati pokazni znak na onoga ko prekida ili ulazi u razgovor;
- taknuti lagano ruku studenta da bismo privukli njegovu pažnju, nikada to ne činimo naglo niti dolazeći mu sa leđa;
- pazite da sudjeluje u svemu što se u učionici događa, a što sam možda ne bi zapazio.

Naprimjer, dobro je upozoriti studenta kada nastavnik ulazi, a on ne vidi; ili pak objasniti mu ako neko sa stražnjih klupa dobaci neku dosjetku pa svi prasnu u smijeh.

I neka agresivna i odbojna ponašanja studenta često su posljedica nesposobnosti nastavnika da prilagode svoje nastavne postupke realnoj polazišnoj situaciji učenika. Agresivne reakcije se javljaju ako su dati prezahtjevni zadaci ili pak nedovoljno prilagođeni, npr. zadaci na prekomplikovanom pisanom jeziku za njega nerazumljivom, pa on osjeća frustraciju, reagira negativno.

Podržavanje razvoja zdravog samopoštovanja

U razvoju zdravog samopoštovanja studenata sa oštećenjem sluha mogu poslužiti sljedeće ideje:

Umjesto...

...upotrebe znakovnog jezika...

...„Reći ću ti poslije“ ili „To nije važno“, ako su propustili informacije ili su izostavljeni iz šale ili sporedne konverzacije...

...šaputanja (stavljanje ruke ili drugog predmeta ispred usta kako biste spriječili da student vidi šta govorite)....

...da se obraćate tumaču umjesto direktno studentu (npr. tražite od tumača da „Recite mu“ ili „Recite joj“ nešto, ili pitate tumača zašto je student zakasnio ili je odsutan)...

Pokušajte da

...osigurate da su tumač/bilježnica na raspolaganju za konverzaciju i aktivnosti u učionici.

...osigurate da student razumije interakciju u trenutku kad se događa.

...napustite prostoriju ili pronađite drugu lokaciju za privatni razgovor.

...komunicirate direktno sa studentom i održite kontakt očima (komunikacija je sa studentom, tumač osigurava vizuelni prijevod)!

Kako imenovati studenta sa oštećenjem sluha?

Nastavno osoblje i kolege studenti često si postavljaju pitanje o tome kako imenovati gluhog ili nagluhog studenta. Važno je napomenuti da je student koji je gluhi ili nagluhi politički korektan koncept iz razloga što se student stavlja na prvo mjesto, a oštećenje i teškoća na drugo. Također, istina je da ne želimo etiketirati studenta sa invaliditetom; reći gluhi ili nagluhi student je prihvatljivo jer se priznaju jedinstvene karakteristike kulture gluhih.

Gluhe osobe smatraju gluhoću vitalnim dijelom svog identiteta. Većina gluhih osoba komunicira na znakovnom jeziku, dok neke osobe teže ka korištenju govora i preostalog sluha za komunikaciju. One se identificiraju kao oralno gluhe osobe. Osobe sa lakim, umjerenim i težim gubitkom sluha odnosno nagluhe osobe mogu koristiti govor kao primarni način komunikacije i mogu se identificirati sa zajednicom gluhih.

Kultura gluhih

Neke istovjetnosti koje se djelimično mogu identificirati sa kulturom gluhih su:

- komunikacija očima, rukama, e-mailom, videotelefonom, svjetlosnim signalima za zvono, alarmima itd.,
- znakovni jezik,
- istorija gluhih, folklor,
- zajednica gluhih/društvene grupe, sportski timovi, grupe za borbu, servisne organizacije,
- uobičajeno ponašanje, kao što je dijeljenje informacija, rješavanje problema, konsultacije u zajednici.

Važno je fokusiranje na razvoj zdravog samopoštovanja, a važne su i vještine samozastupanja. Kako se osoba koja je gluha ili nagluha osjeća među čujućim osobama, može se analogijom događaja primijeniti na čujućeg pojedinca na nekom dešavanju na kojem se koristi znakovni jezik ili nagluhu osobu u bučnom okruženju.

Znakovni jezik

Znakovni jezik je vizuelni gestovni jezik koji su stvorile gluhe osobe i koji se definira kroz:

- oblike ruku i pokrete,
- facijalne ekspresije,
- pokrete tijela,
- odnose u prostoru,
- Pokrete usta.

Koriste ga gluhe i gluhoslijepe osobe koje imaju poseban kulturni identitet. Ne postoji univerzalni znakovni jezik, već imamo nacionalne znakovne jezike (npr. francuski znakovni jezik, američki znakovni jezik i dr.). Znakovni jezik koristi oblike ruku i pokrete umjesto zvukova gdje „slušatelji“ ili „primatelji“ koriste oči umjesto ušiju kako bi razumjeli šta je rečeno.

U više od 30 država svijeta znakovni jezik je priznat kao jezik manjine, uživa puno priznanje kao poseban punovrijedan jezik. Bosna i Hercegovina je donošenjem Zakona o upotrebi znakovnog jezika 2009. godine priznala isti.

Znakovni jezik može izraziti konkretne koncepte (hrana, igračke ili akcije) i apstraktne ideje (osjećanja i šale), te su izrazi slični svakom drugom govornom jeziku.

Znakovni jezik najčešće se koristi u porodicama u kojima je jedan član, ili više njih, gluhi ili gluhoslijep, u nekim školama za gluhe te u zajednicama gluhih i gluhoslijepih osoba (sportskim klubovima, kulturnim sekcijama, klubovima penzionera i sl.). Kako naši jezici imaju više dijalekata, tako možemo i u znakovnom jeziku naći različite dijalekte na području cijele zemlje. Zato je važna saradnja sa područnim udruženjima gluhih koji eventualno posjeduju ili rade na izradi literature o znakovnom jeziku datog geografskog područja.

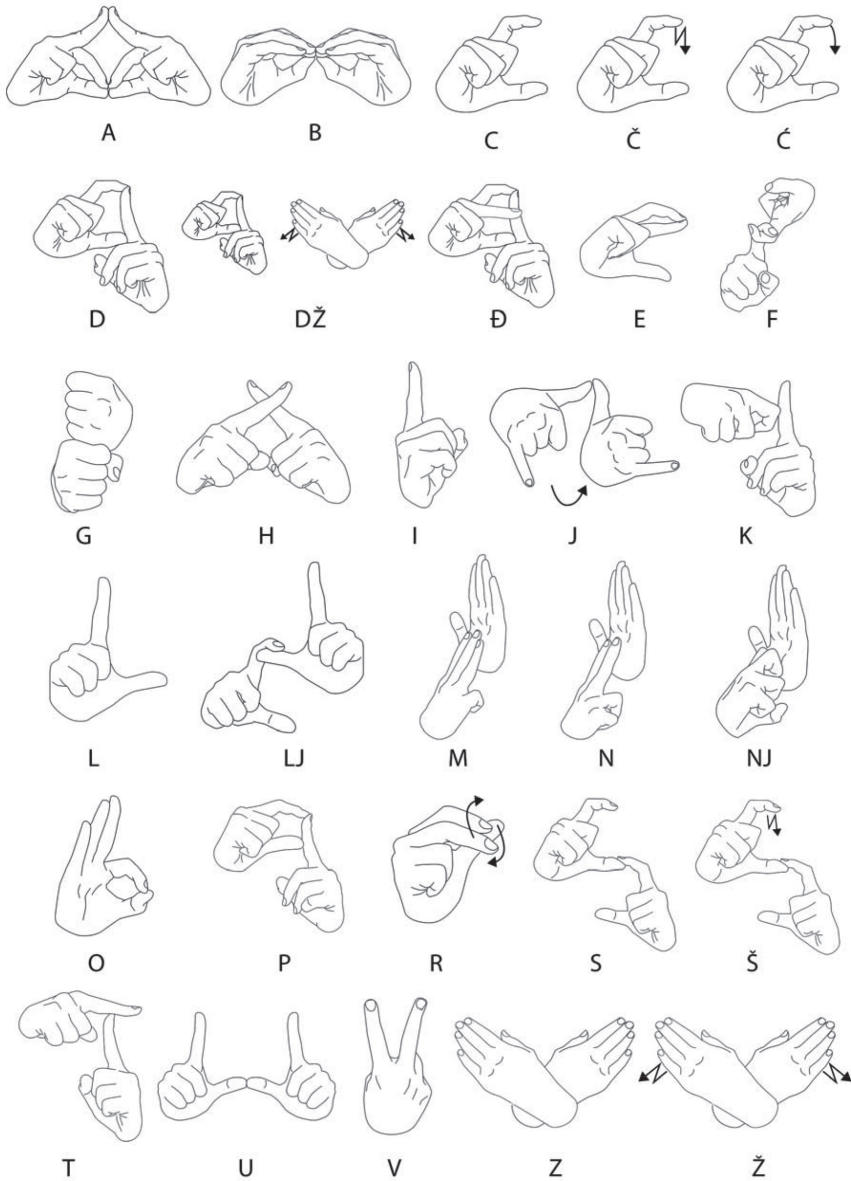
Abeceda znakovnog jezika

Dvoručna i jednoručna abeceda ima ulogu pomoćnog sredstva u komunikaciji. Najčešće se koristi u izricanju vlastitih imena i manje poznatih mjesta ili za pojmove za koje ne postoji dogovoreni znak. Na našem govornom području prevladava uglavnom korištenje dvoručne abecede.

Dvoručnu abecedu možemo koristiti u komunikaciji koja je informativnog karaktera, nikako za vođenje dugih razgovora jer je to vrlo zamorno za oba učesnika u komunikaciji. Nadalje, dvoručna abeceda nam može pomoći da razumijemo bolje našeg gluhog ili nagluhog sagovornika, jer se i najiskusnijim tumačima može desiti da ne razumiju gluhu osobu, pa umjesto da samo klimate glavom potvrdno praveći se da ste razumjeli poruku, unoseći zbrku u komunikaciju, zamolite gluhu osobu da vam polahko speluje dvoručnom abecedom.

Kako? Tako što ćete veoma brzo naučiti abecedu i moći sami spelovati molbu.

Dvoručna abeceda znakovnog jezika

Nekoliko pojmova na znakovnom jeziku koji vam možda mogu olakšati svakodnevnu komunikaciju na fakultetu i ujedno učiniti vas dijelom pozitivnog okruženja gluhe osobe i navesti vas na daljnje upoznavanje znakovnog jezika:

ZDRAVO

RAZUMJETI

ŠTA

STUDENT

UČITI

PROFESOR

RADITI

SADA

POMOĆ

PREDAVANJE

PREPISATI

KADA

PISATI

POKAZATI

Komunikacija

Gubitak sluha utječe na studentovu sposobnost komuniciranja. Postoje različiti pristupi i mišljenja o tome kako bi studenti koji su gluhi ili nagluhi trebali komunicirati, ali svi se slažu da je rano učenje jezika, govornog ili znakovnog, najvažniji faktor za učenje i uspjeh.

Tokom kritičnih faza razvoja jezika (od rođenja do pete godine života) djeca prolaze kroz prirodne faze učenja jezika, što se ne događa u izolaciji. Područja kognicije i socijalizacije paralelno se razvijaju. Učenje jezika, kognitivni razvoj i socijalizacija zajedno čine organizacioni okvir za razvoj komunikacijskih kompetencija djeteta (Roth i Spekman, 1984). Za većinu studenata koji su gluhi ili nagluhi ovaj proces se ometa, što utječe na potencijal učenja, jer je jezik alat koji koristimo za razmišljanje i učenje u socijalnoj, akademskoj i u drugim situacijama kad komuniciramo.

Važnost jezika

Većina ljudi komunicira govornim jezikom, a pretpostavlja se da su jezik i govor jedno te isto, ali postoje razlike.

Govor je sposobnost proizvodnje određenih zvukova ustima i glasom. Jezik uključuje riječi i gramatička pravila za formiranje riječi, kao i pravila za sastavljanje riječi u rečenice. Korištenje pisanog jezika je jedan primjer jezika koji se odvija bez govora. Znaci se povezuju u ideje ili misli i pomažu ljudima da shvate svijet i druge ljude.

Jezik, oralni ili znakovni, pomaže ljudima da se međusobno povežu. Studenti koji su gluhi ili nagluhi mogu razviti misli i ideje upravo kroz govorni ili znakovni jezik.

Opcije komunikacije

Studenti sa gubitkom sluha mogu naučiti komunicirati koristeći različite metode:

- oralno-govornu,
- audio-oralnu,
- audio-verbalnu,
- znakovni jezik,
- alternativnu i augmentativnu komunikaciju,
- komunikaciju na daljinu (SMS komunikacija, komunikacija e-mailom, video chat, videopoziv).

Dvije opcije komunikacije za razvoj govornog jezika su audio-oralna i audio-verbalna. Obje metode oslanjaju se na korištenje slušnih aparata ili kohlearnih implantata kako bi se maksimiziralo korištenje preostalog sluha studenata za pristup zvukovima i govoru.

Potrebe svakog studenta za komunikacijom su jedinstvene i porodice koje odaberu govorni jezik mogu dobiti niz usluga. Obje metode zasnovane su na razvojnom pristupu kako bi se stekle vještine jezika i govora i podijelio ultimativni cilj razvojnog doba – prikladan govor i jezik.

Drugi ciljevi metode za studente također će uključiti razvoj vještina uvoda u pismenost, akademske i kognitivne vještine te socijalne vještine.

Svaki student je različit u pogledu sposobnosti razvijanja vještina govornog jezika. Što se student ranije identificira sa gubitkom sluha, lakše je razviti govorni jezik bliže razvojnim normama.

Za studente čiji je primarni jezik znakovni učenje na znakovnom jeziku je najuspješnije. Svim studentima, čujućim, gluhim i nagluhim, potrebno je određeno znanje i vještine kako bi bili uspješni u obrazovanju.

To uključuje sljedeće:

- vokabular,
- koncepte,
- sljedenje uputa,
- pitanja.

Vokabular je jedna od osnovnih komponenti razvoja jezika i stjecanja vještina čitanja. Mnogi studenti, uključujući gluhe i nagluhe, imaju nedovoljno razvijen vokabular u govornom i pisanom jeziku.

Prosječan student čuje oko 30.000 riječi dnevno. Student koji je gluh ili nagluh nema pristup mnogima od tih riječi. Stoga ne možemo pretpostaviti da će djeca koja su gluha ili nagluha naučiti jezik incidentno, uključujući vokabular.

Sistem alternativne komunikacije bez pomagala može uključiti:

- geste,
- znakove,
- jezik tijela.

Sistem alternativne komunikacije koji koristi pomagala uključuje:

- stvarne predmete,
- fotografije,
- knjigu za komunikaciju sa slikovnim simbolima,
- pomagala koja generiraju govor.

Sistem alternativne komunikacije i strategije studenata su individualizirani za njihove potrebe učenja i komunikacije. Razvoj sistema alternativne komunikacije je timski proces. Informacije i podrška roditelja, tima za podršku i drugih stručnjaka (naprimjer, nastavnik gluhih i nagluhih, okupacioni terapeut i audiolog) potrebni su kako bi se obezbijedila potpuna procjena i plan potreba studenata za komunikacijom i sposobnostima.

Istraživanja pokazuju da korištenje alternativne komunikacije olakšava govorni jezik i mogući znakovni jezik dovodi do povećanja socijalnih interakcija i jezičkih vještina.

Jezik i učenje

Jezik daje čvrstu osnovu za vještine pismenosti i učenja za sve studente. Ako je osnova receptivnog jezika studenta ograničena, sva druga područja jezika i učenja pismenosti mogu biti pogođena, uključujući čitanje, pisanje i druge forme učenja u učionici.

U slučajevima u kojima su vještine receptivnog jezika studenta ograničene, potrebno je prilagoditi kurikulum nivou razumijevanja studenta. Studenti koji su gluhi ili koji koriste znakovni jezik kao primarni način komunikacije mogu biti suočeni sa posebnim izazovima u učionici. Važno je biti senzitivan na pitanja samopoštovanja i obezbijediti inkluzivno okruženje.

Učenje vokabulara i stručne terminologije

Studenti koji su gluhi ili nagluhi imaju:

- ograničen vokabular;
- ne povezuju da određene stvari ne idu skupa i zašto;
- slabi su u identifikaciji kategorija ili u klasifikaciji vještina;
- potrebno je da nauče vokabular u različitim modalitetima;
- potreban im je vokabular kako bi ga povezali sa prethodnim znanjem (ako nema prethodnog znanja, potrebno ga je naučiti);
- potrebno im je povezivanje sa sličnim stavkama i kategorijama. U mnogim slučajevima studenti su naučili riječi koje nemaju sa čime povezati (pokazivanje vokabulara sa kategorijom i njegovo imenovanje pomoći će studentima da formiraju koncepte i obratno);
- benefit od korištenja grafičkih organizatora kao što je semantički web i mape;
- riječi u govornom jeziku povezati sa samo jednim značenjem (ovo postaje posebno teško sa složenošću jezika u kasnijim godinama i direktno utječe na razumijevanje i proizvodnju pisanog i oralnog materijala).

Radi učenja vokabulara tokom nastave može se koristiti različito grupiranje:

- asocijacije – povezivanje kako stvari idu zajedno;
- funkcije – za šta se predmeti koriste;
- kategorije – imena za grupe stvari koje idu zajedno;
- atributi/deskriptori – riječi koje opisuju, objašnjavaju kakvo je što;
- komparacija/usporedba (kako su stvari iste/različite);
- sinonimi – riječi koje imaju isto značenje;
- antonimi – riječi koje imaju suprotno značenje (dan – noć);
- definicija – kako definirati (objasniti) značenje riječi;
- isključenost – stvar koja ne pripada kategoriji;
- riječi koje imaju više od jednog značenja (npr. dom – kuća, studentski dom, dom za stare; mjesec – mjesec kao nebesko tijelo i mjesec kao vremenska odrednica).

Vokabular i razvoj koncepta

Studenti koji su gluhi ili nagluhi ne razvijaju koncepte nužno po razvojnom redu. Mogu ovladati konceptima višeg nivoa, ali imaju praznine u ranijim konceptima. Detaljna procjena svih koncepata može biti potrebna i sve praznine u razvoju neophodno je namjerno naučiti. Iskustva iz prve ruke i stvarni predmeti dobar su način za učenje koncepata i lahko ih se može integrirati u svaku lekciju. Predstavljanje slika i riječi u pisanom obliku na ploči također olakšava učenje:

- pomaže studentima sa veoma malo razvijenim ili nerazvijenim govorom da komuniciraju;
- obezbjeđuje studentima prikladan, efektivan i efikasan način komunikacije sa čitavim nizom partnera u različitim kontekstima;
- može se obezbijediti da studenti izraze svoje želje, potrebe i ideje i da se uključe u socijalne interakcije.

Osim navedenog, gluhi ili nagluhi studenti mogu zahtijevati specijalistički studij vještina podrške kod dvojezičnih tutora (bosanski, hrvatski i srpski znakovni jezik i bosanski, hrvatski i srpski jezik) kao što su:

- tumač znakovnog jezika,
- lipspeaker (asistent kome gluha ili nagluha osoba čita sa usana),
- ručni i elektronski zapisničar,
- govor u tekst reporter,
- pomoćno osoblje za gluhoslijepe studente,
- studija vještine, tutor za gluhe studente.

Student koji koristi usluge tumača znakovnog jezika

Znakovni jezik je prvi jezik mnogih gluhih osoba, te je često poželjniji i od onih čiji je prvi jezik oralno-govorni bosanski/hrvatski/srpski jezik, jer im je manje naporan i lakše im je razumjeti nego samo čitati sa usana izgovorenu riječ.

Tumač tumači sa pisanog ili govornog bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika. Kad gluhi student želi učestvovati u raspravi ili postaviti pitanje, tumač znakovnog jezika će pružiti govornu verziju onoga što on ili ona želi reći. Uloga tumača je prenijeti svaki dio informacije iz jednog jezika na drugi bez ispuštanja ili dodavanja ičega. Tumač nije tu da sudjeluje u komunikaciji na bilo koji način.

Tumač vrlo vjerovatno neće biti stručnjak iz tog predmeta, zbog čega će morati prethodno biti upoznat sa novim riječima. Postoji mogućnost nepostojanja znakova u bosanskom/hrvatskom/srpskom znakovnom jeziku za određene riječi iz specijalističkih grupa predmeta, što će morati biti spelovano dvoručnom abecedom u isto vrijeme, a što dodatno usporava prenos informacije i povećava mogućnost da ne bude shvaćen. Potrebno je voditi računa da se prethodno pojednostavljeno objasne novi pojmovi u pisanoj formi.

Vannastavna saradnja i komunikacija sa gluhim ili nagluhim studentom

Gluhi student će možda morati rezervirati tumača ili zapisničara kako bi komunicirao sa vama izvan situacija formalnog učenja. Zato nije poželjno da se otkazuju i pomjeraju sastanci jer je teško doći do dostupnog tumača. Možda se nećete moći sastati u nekom od javnih prostora jer mogu biti previše bučni, zato uvijek nastojte obezbjediti tiho okruženje. Koristan način za komunikaciju sa gluhim studentima je putem e-maila i SMS poruke, te se

mogu koristiti kako bi se dogovorili ispiti i kontinuirano obavještavali studenti o izvođenju nastave i drugih aktivnosti u toku studiranja.

Budite osjetljivi na probleme gluhih studenata koji ih dovode do vas i na poteškoće koje će se desiti u komunikaciji pri korištenju bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika. Ako im njihove podrške u učenju ne odgovaraju i žele o tome razgovarati sa vama, a to može biti osjetljivo za vas, preporučljivo je da razgovaraju sa koordinatorom za podršku.

Budite strpljivi i ljubazni, uzmite vremena za komunikaciju. Ako gluhi student ne može razumjeti:

- ponovite ono što ste rekli,
- preformulirajte iskaz (npr. „Ispit je zakazan sutra u tri. Sutra u tri imamo ispit.“),
- dajte naznake onoga na što ste mislili,
- pišite, ako je potrebno.

Opći savjeti koji su se pokazali dobro u praksi i koji će vam pomoći da učinkovitije komunicirate sa svojim gluhim studentima su sljedeći:

- okrenite se licem u lice i govorite normalno, ali razgovjetno;
- saznajte i informirajte se kako učinkovito komunicirati sa gluhim ljudima čitajući sa usana ili pomoću tumača znakovnog jezika;
- smanjite pozadinsku buku na minimum (držanjem biljaka u prostoriji, minimizirati rad klima i drugih uređaja koji proizvode buku);
- ne zaboravite da gluhi studenti koji čitaju sa usana ne mogu u isto vrijeme čitati druge materijale niti gledati (npr. video ili demonstracije) ili raditi praktične zadatke;
- provjerite jesu li odgovarajuće komunikacijske tehnologije dostupne i koriste li (npr. prislušni uređaji i indukcijska petlja);
- strukturirajte dobro svoje predavanje, pišite ključne riječi na tabli, podsjećajte u intervalima, navodite primjere kada objašnjavate apstraktne pojmove, dajte upute i materijale unaprijed;
- budite spremni kako bi se omogućilo dodatno vrijeme za gluhe studente da razumiju i usvoje ono što ste rekli i da doprinesu diskusiji;
- gluhim ljudima je potrebna visoka razina koncentracije kako bi mogli pratiti komunikaciju, tako da bi bilo potrebno obezbijediti dovoljno vremena za opuštanje ili povremene pauze „očiju“.

Studenti koji ščitavaju sa usana

Ščitavanje sa usana nije zamjena za sluh, to je vještina koja mora biti naučena. Osobe koje ščitavaju sa usana vrlo vjerovatno će se osloniti na preostali sluh kako bi maksimizirali razumijevanje onoga što je rečeno. Buka u pozadini može otežati komunikaciju; ako je potrebno, pređite na mirnije mjesto. Zapamtite: čak i ako osoba govori razgovjetno da se može čitati sa usana, čitanje sa usana je i dalje 70% pogađanje.

Privucite pažnju studenta prije nego počnete govoriti, naprimjer, mahanjem ili tapšanjem po ramenu. Kada prvi puta sretnete studenta, pitajte ga koju metodu najviše preferira.

Važno je znati da uspješno čitanje sa usana ovisi o poznavanju konteksta. Korisni su strukturirani kolegiji za koje se bilješke dijele unaprijed. Napišite na tabli nove teme, imena, terminologiju ili ključne riječi, te obezbijedite rječnik novih termina.

Student mora vidjeti vaše lice da bi čitao sa usana. Izbjegavajte hodanje po razredu i nemojte se okretati dok govorite. Ne pokrivajte usta rukom, ne jedite i ne žvačite dok govorite. Osigurajte da vaše lice bude osvijetljeno. Nemojte stajati tako da svjetlo bude iza vas, naprimjer, kod prozora, to može zasjeniti vaše lice i otežati čitanje sa usana. Nema potrebe za naglašavanjem ili preuveličavanjem riječi, ne vičite i ne govorite neprirodno sporo. Sve ovo izobličuje vaše usne. Govorite jasno i uobičajenom brzinom.

Gluhi student ne može istovremeno ščitavati sa usana i obavljati praktični zadatak koji od njega zahtijeva odvratanje pogleda kao što je korištenje kompjutera ili čitanje u laboratoriji. Na seminaru ili kolegiju na kome se postavljaju pitanja i daju odgovori ili u laboratoriji, odnosno općenito tokom studija, gluhi student mora znati ko govori kako bi mogao gledati u lice govornika. Pokažite rukom na govornika te ponovite pitanja koja su postavili drugi studenti prije nego date odgovore.

Obratite pažnju na to prati li student i da li razumije ono što je rečeno. S obzirom da je čitanje sa usana zamorno, studentima su potrebne periodične pauze ili promjene aktivnosti. Čitač sa usana dobro radi sa jednom osobom, ali u amfiteatru na predavanju može biti veoma zamorno. Potrebno je uzeti u obzir složenost situacije. Neki studenti koriste lipspeakera koji im pomaže da razumiju izgovoreno. Uvijek se obraćajte studentu a ne tumaču.

PROCJENA I PROCES IDENTIFIKACIJE

Veoma je važno da se sve teškoće studenta identificiraju što je moguće ranije, kako bi se osigurala odgovarajuća podrška i inkluzivno okruženje.

Cilj identifikacije je:

- utvrditi vrstu i stepen oštećenja sluha kao razlog potencijalnih teškoća,
- prepoznati jake i slabe strane studenta.

Ne procjenjujemo oštećenje sluha da bi nekog obilježili, nego da bi olakšali toj osobi i akademskom osoblju postizanje boljih rezultata u učenju.

Prepoznavanje studenata sa oštećenjem sluha

Može se posumnjati da osoba ima poteškoće u slušanju ako:

- ne reagira ili kasno reagira na zvuk,
- ne može otkriti ili otežano otkriva izvor zvuka,
- teže održava pažnju,
- upadljivije gleda u usta sagovornika dok mu govori,
- često traži da mu se ponovi dio razgovora,
- često traži dodatna objašnjenja da bi razumio o čemu se govori,
- pogrešno ispunjava zahtjeve koji su mu upućeni,
- ne odgovara na pitanja ili odgovara sa zakašnjenjem,
- ne saraduje u zajedničkim aktivnostima,
- odvaja se od drugih.

Identifikacija studenata sa oštećenjem sluha

Prilikom ispunjavanja identifikacijskog obrasca student sa oštećenjem sluha treba odgovoriti na pitanje o tome kako uči i šta mu tokom predavanja predstavlja najveću teškoću. Treba razmotriti najpogodniji način podučavanja i koja podrška mu je potrebna.

- Ukoliko je znakovni jezik preferirani jezik, onda je potrebno organizirati podršku komunikacije od tumača.
- Ukoliko postoje ostaci sluha, onda je potrebno osigurati okruženje koje odgovara potrebama slušanja i čitanja sa usana.
- Ukoliko ne čuje, ali govori, onda je potrebno osigurati čitača sa usana ili osobu koja će uzimati bilješke, ili oboje.
-

Identifikacija studenata sa oštećenjem sluha sastoji se od nekoliko važnih koraka i trebala bi se provoditi na sljedeći način:

Korak 1. Informirajte nas o svojim potrebama

- Navedite svoje potrebe putem identifikacijskog obrasca.
- Identifikacijski obrazac možete pronaći u uredu za podršku svog univerziteta.
- Molimo vas da ispunite obrazac i vratite ga uredu za podršku ukoliko želite da dobijete odgovarajuću podršku koja je u skladu sa vašim posebnim potrebama, invaliditetom ili hroničnom bolesti.
- Ukoliko u ovom trenutku vaše teškoće ne zahtijevaju dodatnu podršku, molimo vas da ipak ispunite identifikacijski obrazac s ciljem registracije vaših teškoća i bržeg osiguranja dodatne podrške ukoliko se okolnosti promijene. Na ovaj način moći ćemo vam i povremeno slati važne informacije.
- Ukoliko ste sigurni kakav vid podrške trebate, poželjno je da ovaj obrazac ispunite što je prije moguće.
- Ako, međutim, želite razgovarati o svojim dodatnim zahtjevima, molimo vas da ispunite ovaj obrazac te da posebno obratite pažnju na dio gdje trebate opisati svoje okolnosti.
- Univerzitet će svaku informaciju koju budete dali čuvati u tajnosti.

Korak 2. Vratite identifikacijski obrazac uredu za podršku

- Ispunite identifikacijski obrazac i pošaljite ga što prije. Također, možete popuniti i online verziju identifikacijskog obrasca kada se registrirate na našoj stranici.
- Nekada organiziranje podrške može potrajati izvjestan period (do nekoliko sedmica), tako da je važno da obrazac pošaljete što prije. Na taj način ćemo stići kreirati vaš profil i osigurati podršku prije nego što krenete sa predavanjima.
- Ako nam identifikacijski obrazac ne pošaljete na vrijeme, ili nam ga uopće ne pošaljete, to će rezultirati neprepoznavanjem vaših posebnih potreba i dovest će do kašnjenja u organiziranju podrške za vas ili naše mogućnosti da vam pravovremeno osiguramo podršku.

Korak 3. Upoznajte svoj individualni profil

- Na kraju, pročitajte svoj profil.
- U slučaju da se nakon podnošenja identifikacijskog obrasca vaše okolnosti promijene tako da utječu na zadovoljavanje vaših potreba i dodijeljenih usluga, molimo vas da se ponovo obratite uredu za podršku. Također, možete ponovo popuniti i podnijeti online verziju identifikacijskog obrasca ukoliko se vaše okolnosti promijene.

Koja vam je dokumentacija potrebna?

Studenti koji putem identifikacijskog obrasca zahtijevaju podršku tokom studiranja i posebne pogodnosti tokom ispita dužni su da svoj zahtjev podrže dodatnom dokumentacijom koja će jasno ukazati na teškoću i pružiti dovoljno informacija u vezi s načinom manifestacije oštećenja sluha. Ove informacije će poslužiti uredu za podršku da donese odluku o tome da li je traženi zahtjev opravdan ili ne, te koji intenzitet podrške je potreban.

Dodatna potrebna dokumentacija u formi audiološkog nalaza ne smije biti starija od tri godine i mora biti potpisana i ovjerena od kvalificiranog stručnjaka.

Također, dokumentacija bi trebala pružiti dodatne informacije o tome kako navedene okolnosti djeluju na trenutno funkcioniranje studenta/ice i kako to utječe na studenta u edukacijskom okruženju. Ukoliko nemate potrebne dokumente kojima biste mogli poduprijeti svoj zahtjev, možete razgovarati sa uredom za podršku koji će zajedno sa vama osigurati validnu dokumentaciju i pokušati pronaći najbolje rješenje za vas.

STRUČNA POMOĆ I PODRŠKA

Izazovi sa kojima se susreću studenti sa oštećenjem sluha

Gluhe ili nagluhe osobe mogu biti suočene sa izazovima u sljedećim situacijama:

- komunikaciji i uzimanju bilješki tokom podučavanja,
- komunikaciji preko telefona ili online,
- komunikaciji u studentskom domu.

Svaka osoba ima vlastite strategije komunikacije sa drugim tokom studiranja i socijalnih aktivnosti. Potrebno je da svom uredu za podršku navedete šta je najviše korisno za vas.

Komunikacija i rad

Adaptacija okruženja	
Cilj	okruženja
Minimizirajte buku	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prilagodite prostoriju: koristite sredstva za prigušivanje zvuka na nogama stolica ili stola, dodajte tepih, dodajte zastore za pregrađivanje prostorije, objesite platnene banere/tapiserije i tako dalje. ➤ Potičite mir u učionici. ➤ Smanjite zvučne efekte (npr. nema pozadinske muzike, zatvorite prozore i vrata). ➤ Smjestite studenta što dalje od izvora buke (npr. od ventilatora, kompjutera, vanjskog saobraćaja, oštrila za olovke)
Maksimizirajte govornikov glas	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koristite FM sistem ako je na raspolaganju. ➤ Ohrabrujte vršnjake i gostujuće govornike da koriste FM mikrofona. ➤ Krećite se u blizini studenta sa gubitkom sluha.

Maksimizirajte vizuelni pristup

- Osigurajte dobro osvjetljenje: neka prostorija bude dovoljno svijetla kako bi studenti vidjeli lice govornika.
- Nemojte stajati pored svijetlog prozora dok govorite, jer će to staviti vaše lice u sjenu.
- Okrenite se razredu koliko je to moguće i minimizirajte hodanje po prostoriji dok govorite.
- Prestanite govoriti kada se okrenete da pišete na ploči.
- Okrenite se studentima dok dajete obavijesti: koristite projektore ili elektronske ploče.
- Preferencijalno sjedenje trebalo bi biti omogućeno: neka gluhi i nagluhi studenti odaberu gdje će sjediti kako bi najbolje čuli.
- Kružni ili polukružni raspored sjedenja olakšava vizuelni pristup informacijama.
- Često koristite vizuelna pomagala (npr. mape, predmeti, slike, karte, pisane napomene o predavanju, dnevni raspored, bilješke).
- Tražite titlovan video, DVD i TV-programe.
- Koristite jaka svjetla za sigurnosne alarme.

Rutine

Uspostavite rutine za obavještavanje studenata o promjenama.

Organizirani materijal

Obezbijedite materijal za sat koji je dobro organiziran i koji je lahko pratiti i povežite to sa jasno definiranim ciljem

Obavijesti

Napišite obavijesti na ploči ili zatražite da vam obezbijede pisanu kopiju.

Tumač, bilježnica ili kompjuter kao bilježnica

Koristite tumača znakovnog jezika, bilježnicu ili kompjutersku bilježnicu ako je potrebno.

Hands-on/praktično učenje

Koristite vizuelna pomagala i hands-on (praktične) tehnike.

Grupni rad	Učite u malim grupama.
Zajednica	Razvijajte strategije koje promoviraju prijateljstvo među studentima; to će pomoći svim studentima da osjete da su vrijedan dio zajednice razreda.
Priprema testa	Pripremite studente za formate testova obezbjeđujući urnek testa za tutora ili porodicu da vide. Uradite isto sa teškim zadacima.
Svjesnost	Budite senzitivni na nedostatak mogućnosti incidentnog/slučajnog učenja. Nedostatak incidentnog/slučajnog učenja jezika provlači se kroz sve aspekte kurikuluma.
Otvorenost	Budite otvoreni i iskreni i zadržite smisao za humor.
Sudjelovanje	Očekujte sudjelovanje gluhih i nagluhih studenata na isti način kao i njihovih čujućih vršnjaka.

Studenti sa gubitkom sluha mogu se suočiti sa mnogim izazovima u obrazovnom okruženju. Studenti sa manjim gubitkom sluha mogu biti u stanju razumjeti profesore ili kolege, te mogu pratiti diskusiju u razredu zahvaljujući asistivnoj tehnologiji. Međutim, ne mogu pouzdano pristupiti incidentnom učenju koje se odvija u svakoj učionici, te mogu propustiti odgovor studenta, komentar nastavnika o neispravnom odgovoru, ili novu temu o kojoj je nastavnik pisao na tabli.

Gluhi i nagluhi studenti mogu imati koristi od adaptacije u okruženju i strategije za olakšavanje komunikacije kako bi se zadovoljile njihove specifične potrebe.

Komunikacija u učionici

Učinkovita komunikacija je ključ za podučavanje gluhih studenata. To vrijedi i za predavača ili voditelja kolegija, a također i za njihove kolege studente kada vode rasprave ili grupne aktivnosti. Nastavnici imaju odgovornost osigurati dobru komunikaciju na svojim predavanjima, te da je olakšaju u interaktivnom okruženju na seminaru, praktičnom radu ili u grupnoj raspravi. Komunikacijske vještine i potrebe razlikuju se za svakog gluhog

studenta, ovisno o faktorima kao što su: koliko dobro čitaju sa usana, koliko koriste ostatke sluha, koja je njihova razina vještine u znakovnom jeziku i o dostupnosti neverbalnih znakova u bilo kojoj situaciji.

Međutim, gluhi ili nagluhi studenti obično razvijaju strategije kako ostvariti učinkovitu komunikaciju, tako da, gdje god je to moguće, povedite komunikaciju i pitajte ako niste sigurni. Budite svjesni da mnogi gluhi ili nagluhi studenti istovremeno koriste više od jedne komunikacijske strategije.

Neuspješna komunikacija između gluhog studenta, nastavnika i vršnjaka može postati glavna prepreka za učenje.

Studenti koji su stekli gluhoću nakon što su naučili govoriti često imaju dovoljno dobro razvijen govor, što uglavnom upućuje na pretpostavku da oni dobro čuju. Ovo dovodi do toga da često izostanu potrebne i razumne prilagodbe za osiguranje dobre komunikacije. Gluhi student ima posebnu teškoću pri gledanju u bilješke, praćenju prezentacije ili praktičnih aktivnosti ako istovremeno trebaju čitati sa usana ili pratiti tumača znakovnog jezika. Ovo je vrlo važno posebno ako je osvjetljenje u prostoriji slabo, što čitanje sa usana i znakovanje čini nerazgovijetnim. Ščitavanje sa usana je naporno i zahtjevno s obzirom da uključuje pogađanje, zbog čega se treba razmisliti o tome kako najbolje koncipirati slijed davanja informacija, tako da se sve to može ispravno pratiti.

Nepoznati rječnik može prouzrokovati nerazumijevanje ukoliko nije dat kontekst, te je potrebno nove riječi zapisati na ploči. Prilikom predavanja uvijek je potrebno provjeriti razumijevanje datog primjera sa studentima.

Tumači i pomoćni radnici u komunikaciji koji nisu dobili unaprijed materijale za učenje mogu imati problema sa fluentlynošću prenošenja istog. Znakovno tumačenje uzrokuje vremensko kašnjenje, što treba biti prilagođeno u korist studentu.

Gluhi studenti nisu odmah svjesni ko govori, tako da im promaknu početni dijelovi govora. Zato je dobro, pored govora, imati natuknice ili znakove koji će pomoći pri identifikaciji govornika. Održavanje dobre komunikacijske strategije može biti teško. Gluhi studenti često komentiraju da njihovi nastavnici i asistenti počnu dobro, ali onda zaborave i treba ih podsjetiti. Potrebno je da ove strategije postanu navika u procesu držanja nastave.

Pomoćno osoblje za gluhe i nagluhe studente

Glavnu ulogu u podršci ima osoblje za pomoć u komunikaciji gluhih studenata, a to su:

- zapisivači, lipspeakers (asistenti kojima gluhe ili nagluhe osobe ščitavaju sa usana),
- tumači za znakovni jezik,
- uređaji za prebacivanje govora u tekst i komunikatori za gluhoslijepe.

Svi navedeni pomagači i pomagala su obično rezervirani od studenta ili ureda za podršku. Najviše su stručno osposobljeni tumači pri udruženjima gluhih koji imaju svoje službe tumača i način na koji oni rade je reguliran profesionalnim kodeksom prakse. Angažiranje odgovarajućeg osoblja za komunikacijsku podršku za određeni predmet ili kurs može biti teško. Osoblje za podršku u komunikaciji je malobrojno u našoj zemlji i velika je potražnja, tako da bi trebalo biti rezervirano što je prije moguće.

Promjene nastavnih aranžmana u posljednjem trenutku (npr. na dan sastanka ili predavanja) treba izbjegavati. Pomoćno osoblje rijetko može biti fleksibilno kada je već jednom rezervacija napravljena. Osoblje za podršku u komunikaciji plaćeno je za svoje usluge. Njihovu naknadu snose institucije koje potražuju ovu vrstu usluge, u ovom slučaju visokoškolske institucije.

Gluhi i nagluhi studenti koji koriste tumača znakovnog jezika

Ukoliko student koji je gluh ili nagluh koristi usluge tumača znakovnog jezika, potrebno je da govorite habitualnom brzinom, a tumač će vas upozoriti ukoliko govorite prebrzo. Potrebno je praviti češće pauze i omogućiti tumaču da stigne. Pored pauza koje su potrebne za prenošenje informacije trećoj strani, potrebno je vrijeme da se istumači ono što je rečeno, jer bosanski/hrvatski/srpski znakovni jezik ima drugačiju sintaksu od bosanskog/hrvatskog/srpskog govornog jezika.

Također, postoji opasnost da tumač znakovnog jezika možda neće imati dovoljno znanja o predmetu koji tumači. Potrebno je osigurati rječnik ili napomene da bi se tumači mogli unaprijed pripremiti, posebno ako će biti potrebo spelovati nepoznate riječi dvoručnom abecedom. Tumačenje je zamorno, pa će biti potrebno da tumač pravi pauzu svakih 20 ili 30 minuta.

Šta zakon kaže?

Zakonom o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini (2009) regulirano je pitanje prava gluhih osoba na upotrebu znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini i pravo gluhih osoba na informiranje njima prilagođenim tehnikama, kao i obim i način ostvarivanja prava na tumača znakovnog jezika radi njihovog ravnopravnog uključivanja u životnu i radnu okolinu, kao i u sve oblike društvenog života sa jednakim pravima i uvjetima te sa jednakim mogućnostima kakve imaju osobe bez oštećenja sluha.

Član 9. (Pravo na upotrebu znakovnog jezika)

- (1) Gluho lice ima pravo upotrebljavati znakovni jezik u postupcima pred organima i institucijama Bosne i Hercegovine.
- (2) Gluho lice ima pravo upotrebljavati znakovni jezik i u svim drugim životnim situacijama u kojima bi gluhoća značila smetnju u zadovoljavanju njegovih potreba, uključujući i postupak međunarodne pravne pomoći.
- (3) Gluho lice ima pravo biti informirano u njemu prilagođenim tehnikama u skladu s posebnim propisima.
- (4) Pravo iz st. (1) i (2) ovog člana ostvaruje se osiguravanjem prava na tumača znakovnog jezika.

Član 11. (Upotreba znakovnog jezika u javnoj službi)

(1) Organi i institucije Bosne i Hercegovine dužni su osigurati gluhim licima pravo iz člana 9. ovog zakona u svim slučajevima, kada sporazumijevanje prilagođenim tehnikama gluhom licu ne omogućava ravnopravno učešće u postupcima.

(2) Tokom obavljanja javne službe može se gluhom licu omogućiti sporazumijevanje na drugačiji način, ako je njemu prihvatljiv.

Član 12. (Obaveza državnih organa na osiguranje tumača)

(1) Organi i institucije Bosne i Hercegovine dužni su osigurati gluhom licu tumača znakovnog jezika na zahtjev gluhog lica ili po službenoj dužnosti odmah čim od gluhog lica dobiju na uvid dokument (iskaznicu) kojim mu je priznato pravo na tumača.

(2) Plaćanje troškova tumača znakovnog jezika iz stava (1) ovog člana osigurava se iz budžeta državnih organa.

Član 13. (Osiguravanje sredstava)

Usluge tumača znakovnog jezika u postupku pred organima i institucijama Bosne i Hercegovine planiraju se i finansiraju iz budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.

Član 14. (Tarifa)

(1) Tumač znakovnog jezika plaćen je za svoj rad po tarifi za tumače koju, na prijedlog Saveza gluhih i nagluhih Bosne i Hercegovine, odobrava ministar pravde Bosne i Hercegovine.

Rad sa tumačem: Informacije za profesore

Prilikom izvođenja nastave potrebno je da se nastavno osoblje upozna sa osnovnom ulogom tumača znakovnog jezika. Primarna funkcija tumača je obezbijediti pristup komunikaciji za gluhe i čujuće osobe koje ne razumiju jezik. Tumači će tumačiti sve što čuju, uključujući komunikaciju, protivpožarni alarm, borbe, kihanje, kletve i druge zvukove koji se čuju. Tumač također tumači način na koji su stvari rečene (naprimjer: facijalna ekspresija prenosi ton poruke: zadovoljan, razočaran, nestrpljiv).

Tumač sjedi ili stoji u razredu blizu table i nastavnika kako bi student imao vizuelni pristup oboma istovremeno. Razgovarajte sa studentom i tumačem o prikladnoj lokaciji tumača koja zavisi od studentovog ličnog stila učenja. Potrebno je da govorite normalnom brzinom. Ako tumač nešto propusti ili treba objašnjenje, pitat će nastavnika. Važno je da se obraćate studentu koji je gluhi ili nagluhi a ne tumaču.

Tumači slijede etički kodeks koji ih obvezuje na profesionalno ponašanje i posao. Oni nisu učesnici u interakciji u smislu da oni izražavaju svoja lična mišljenja ili da daju informacije sa kojima se ne mogu složiti.

Tumač će pouzdanije protumačiti vašu poruku ukoliko se prethodno pripremite i osigurate informacije iz lekcije za čas koji slijedi sa što većim brojem naznaka. Skripte, kopije bilješke s predavanja, kopije filmova na pregled i sl. će pomoći studentu da dostigne jednak pristup kurikulumu kao i ostali studenti.

Tumačima je potrebno vrijeme, pa malo zaostaju za onim što je rečeno ili napisano. Za dobro facilitiranje grupom, imajte ovo na umu i monitorirajte mogućnosti da student koji je gluhi ili nagluhi treba odgovoriti na pitanja kao i da li je studentu omogućeno ravnopravno sudjelovanje u grupnoj diskusiji.

Studenti će nekada trebati prijevod sa pisanog na znakovni jezik. To se može dogoditi tokom testa ili ispita pa je potrebna ranija saradnja.

Rad sa tumačem: Informacije za studente

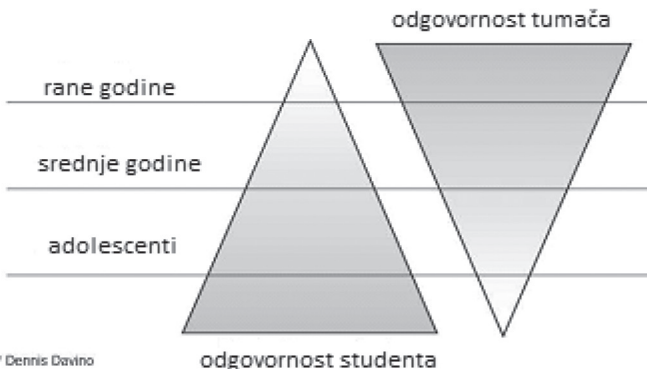
Za studente za rad sa tumačem je korisno da aktivno sudjeluju na satu i da obraćaju pažnju na nastavnika putem tumača. Potrebno je da rade sa tumačem i nastavnikom kako bi osigurali najbolji raspored sjedenja, uzimajući u obzir svoje potrebe za vizuelnom komunikacijom. Potrebno je da, ukoliko se pojavi bilo kakav problem ili krizna situacija, razgovaraju sa tumačem, a ako je potrebno i sa nastavnikom. Ključne informacije o kojima student treba voditi računa u radu sa tumačem su:

- izbjegavati razgovor sa tumačem dok on ili ona tumači informacije;
- pitati tumača za objašnjenje nejasnih znakova. Razgovarati sa tumačem o preferencama u pogledu jezika i stila znakovnog jezika;
- ako je moguće, unaprijed obavijestiti tumača kad nećete biti prisutni;
- odgovorni ste osigurati da razumijete instrukcije i domaće zadaće. Tumač vam može pomoći da razgovarate sa nastavnikom ako ste u nečemu nesigurni;
- obavijestiti tumača ako njegova ili njena odjeća vizuelno odvrća. Ako vam je neugodno o tome razgovarati sa tumačem, govorite sa nekim u koga imate povjerenja kako bi se situacija razriješila;
- tumači nisu nastavnici; ako nešto ne razumijete na satu, najbolje je da pitate nastavnika;
- tumači prevode sve što kažete ako je rečeno na vidljiv način. Privatni razgovor se neće prevoditi.

Uloge i odgovornosti

Odgovornosti tumača i studenta mijenjaju se tokom akademskog života. Očekuje se da će student biti samostaliji kako školska godina napreduje. To pokazuje i slika ispod.

ODGOVORNOSTI TUMAČ- STUDENT

Može se dogoditi da mladi studenti ili studenti koji prelaze na znakovni jezik ne budu upoznati sa ulogom tumača. Studente treba upoznati sa ulogom tumača tokom studija i dati im dovoljno vremena da nauče raditi sa tumačem.

Oralno tumačenje

Oralni tumači su stručnjaci koji facilitiraju komunikacijom između čujućih, gluhih i nagluhih studenata koji koriste govor čitanjem, čitanje sa usana i facijalnu ekspresiju umjesto znakovnog jezika. Obrazovne ustanove rijetko zapošljavaju oralne tumače.

Kompjutersko vođenje bilježaka

Kompjutersko vođenje bilježaka¹, također poznato kao grafičko tumačenje, studentima omogućuje svu verbalnu komunikaciju na displeju u razredu. Laptop se koristi za sažimanje informacija korištenih u razredu ili na sastanku.

¹ Asistent/volonter vodi bilješke o predavanju za (na)gluhog studenta na računaru koji je spojen na projektor i koji prikazuje tekst u učionici na projekcionom platnu i time olakšava da (na)gluhi student može istodobno pratiti tekst i nastavnika u jednom vidokrugu umjesto da prati samo monitor i tako propušta eventualne demonstracije.

Neke ideje za uzimanje bilješki koje su se pokazale uspješnim:

- označavanje: jasno označite sve stranice imenom, datumom i brojem stranica;
- rječnik: koristite prikladan (jednostavan) rječnik i naglasite nove ili teške riječi kako biste ih kasnije ponovili sa studentima;
- skripte: prikupite skripte i pokažite da je riječ o skriptama a ne o dijelovima lekcija;
- cijele rečenice: ostavite vaše bilješke u cijelim rečenicama kako bi se studenti u budućnosti mogli pozvati na njih;
- komunikacija u učionici: tipkajte svu komunikaciju u razredu iako je izvan teme ili neprikladna. Ono što vi čujete, ima pravo čuti i gluhi ili nagluhi student;
- položaj: označite najvažnije činjenice i obilježite ih crticama ili brojevima;
- skraćnice: koristite opciju u wordu za skraćnice kako biste ubrzali vođenje bilježaka (naprimjer, SAD za Sjedinjene Američke Države).

Rad sa kompjuterskim bilježnicama: Informacije za predmetnog nastavnika

Kompjutersko vođenje bilježaka obično:

- osigurava grafičko prikazivanje svih vođenih aktivnosti (ko-kurikularne aktivnosti, grupni sastanci i drugi događaji);
- parafrazira, sumira i modificira nivo jezika verbalnih informacija kako bi se zadovoljile potrebe studenata;
- modificira i sažima bilješke: prilagođava položaj bilježaka i sadržaj predmeta kako bi se zadovoljile potrebe studenata;
- omogućava da se kopiraju za studente i osoblje kad je to potrebno.

Student koji je gluh ili nagluh može pristupiti ovim informacijama na neki od sljedećih načina:

- sjedi blizu bilježnice i čita informacije sa računara;
- sjedi blizu bilježnice i čita informacije na eksternom monitoru;
- sjedi bilo gdje u prostoriji i čita informacije koje su putem projektora jasno vidljive za sve. Na ovaj način kompjuterska bilježnica može biti korisna za sve studente, a posebno za studente koji uče vizuelnim putem.

Čitanje, uzimanje bilješke i pisanje

Gubitak sluha često dovodi do dodatnih izazova prilikom složenih psihofizioloških procesa čitanja i pisanja. Istraživanja pokazuju da su za studente koji su gluhi ili nagluhi najuspješniji pristupi oni koji naglašavaju semantičke tehnike elaboracije kao što je korištenje semantičkih mapa, analiza semantičkih karakteristika, mapa riječi i razgovor o riječima.

Područja potencijalnih teškoća u čitanju i pisanju

Studenti koji su gluhi ili nagluhi često su ograničeni bukvalnim značenjem riječi pri čitanju i pisanju i uglavnom imaju problema sa semantikom, sintaksom, morfologijom i nepravilnim korištenjem gramatike. Teškoće u čitanju i pisanju mogu se dogoditi na različitim nivoima:

- nivo riječi: jazovi u konceptu vokabulara,
- nivo rečenice: uzorci gramatike i rečenice,
- nivo paragrafa: dijeljenje, glavna ideja, ponovno pričanje.

Dodatna područja uključuju:

- razumijevanje i korištenje apstraktnih koncepata, vremenski koncept,
- figurativni jezik (idiomi, sleng, metafore),
- metakognitivne vještine (sposobnost osvrtnja i razmišljanja o mišljenju).

U radu bi trebalo primjenjivati integrirani pristup, uzimajući u obzir znanje i vještine studenta. U slučajevima u kojima su vještine receptivnog jezika studenta ograničene, potrebno je prilagoditi kurikulum nivou razumijevanja studenta.

Gluhi i nagluhi studenti i pisani bosanski/hrvatski/srpski jezik

Sa nekoliko desetljeća zakašnjenja u odnosu na ono što se dogodilo u razvijenim zemljama svijeta, u BiH se javlja ideja o modelu dvojezičkog obrazovanja. Termin dvojezičko obrazovanje (bilingvizam) podrazumijeva poznavanje dva jezička sistema: bosanski/hrvatski/srpski oralni glasovni jezik i bosanski/hrvatski/srpski znakovni jezik.

Drugim riječima, smatra se neophodnim da gluho ili nagluho dijete nauči govorni i pisani bosanski/hrvatski/srpski jezik putem logopedске terapije koja može trajati od 10 do 12 godina, jer se izvodi akustično govornim putem, dakle deficitarnim kanalom. U isto vrijeme dijete od najranijih godina života se izlaže znakovnom jeziku koji usvaja spontano i sa lakoćom, jer se temelji na vizuelnom gestovnom modalitetu, pa se prema tome prenosi neoštećenim osjetnim kanalom.

Studenti čiji je maternji jezik znakovni imaju skromno iskustvo sa pisanim jezikom, zbog čega imaju teškoće u čitanju i pisanju. Ukoliko student ima teškoće sa pisanim jezikom, onda se osigurava tumač znakovnog jezika da objasni njegov rad.

Neki gluhi studenti su bilingvalni i imaju dobre vještine pisanog jezika, iako je njihov maternji jezik znakovni. Oni će možda trebati više vremena da pročitaju, razumiju i apsorbiraju pisane informacije, mogu pogrešno razumjeti ili tumačiti pisane informacije, posebno kad ima nejasnoća ili kada su povezani sa apstraktnim konceptima. Oni imaju ograničen vokabular i prave gramatičke greške sa lošom konstrukcijom rečenice, a posebno im je 25% više vremena za planiranje i pisanje rada nego drugim studentima i imaju loše samopoštovanje.

U radu sa bilingvalnim studentima je potrebno sljedeće:

- dati im mogućnost da imaju više vremena da pročitaju ili završe pisane zadatke;
- strukturirati skripte ili druge pisane materijale;
- fraze učiniti što je moguće jasnijim;
- koristiti jasne naslove poglavlja koji daju ideju o temama koje slijede;
- predstavite informacije prema logičkom redu;
- gdje je moguće, koristite kraće rečenice (izbjegavajte duge rečenice);
- razmislite o vokabularu: koristite uobičajene riječi, izbjegavajte riječi sa dvostrukim značenjem;
- posebno vodite računa da instrukcije dajete jasnim i nedvosmislenim jezikom;
- izbjegavati konstrukcije pasiva;
- voditi računa o tipu, razmaku, veličini i položaju slova (neka budu što je moguće čitljivija);
- slike i označeni dijagrami mogu pomoći.

Podrška studentima sa dodatnim invaliditetom

Kao i među svim studentima, neki studenti koji su gluhi ili nagluhi mogu imati dodatni invaliditet, kao što je tjelesni invaliditet, oštećenje vida, teškoće u učenju, deficit pažnje/ hiperaktivni poremećaj (ADHD), problem sa alkoholom, mentalni i/ili neurološki poremećaj i slično.

Studenti sa višestrukim invaliditetom mogu zahtijevati dodatnu podršku i adaptacije kako bi se zadovoljile njihove potrebe, naprimjer:

- specijalizirane materijale, uređaje za komunikaciju, uvećani tisak,
- adaptirane, modificirane ili individualizirane lekcije,
- posebne adaptacije u okruženju,
- mijenjanje rasporeda, česte promjene aktivnosti.

Ispitivanje i ocjenjivanje

Procjena je redovni proces u svakoj akademskoj godini. Efektivna procjena uključuje korištenje različitih alata i metoda, kao što je rad u učionici, testovi i portfolio rada studenata. Procjene za gluhe i nagluhe studente su slične kao i za ostale studente, ali često zahtijevaju posebne adaptacije. Primjeri adaptacija tokom ispitivanja i ocjenjivanja studenata koji su gluhi i nagluhi obuhvataju:

- dodatno pojašnjavanje uputa,
- osiguranje tihe sobe prilikom ispitivanja i testiranja,
- davanje više vremena za ispite ili testove (do 25%),
- osiguranje verbalnih testova ili na znakovnom jeziku,
- osiguranje alternativnog načina za provjeru znanja umjesto pisanog.

Tokom ispitivanja i ocjenjivanja studenata koji su gluhi ili nagluhi potrebno je osigurati korištenje jezika na nivou studenta. Akcenat je na provjeri akademskog znanja, a ne vještine jezika. Naprimjer, student može razumjeti koncept znanosti, ali možda neće razumjeti složene rečenice korištene u pitanjima na testu.

Ukoliko imamo teškoće da razumijmo rad napisan od gluhog ili nagluhog studenta čiji je prvi jezik bosanski/hrvatski/srpski znakovi jezika, onda trebamo potražiti pomoć tumača znakovnog jezika koji će nam protumačiti rad. Treba imati na umu da znakovni jezik ima svoja vlastita gramatička pravila, a kako je pisani bosanski/hrvatski/srpski jezik njihov drugi jezik, studenti mogu imati ranije spomenute teškoće u pisanom iskazu.

Asistivna tehnologija

Asistivna tehnologija može biti ključni faktor koji omogućava osobama sa invaliditetom da sudjeluju u aktivnostima svakodnevnog života i budu uključeni u društvo (Schneidert, Hurst, Miller i Üstün, 2003). Međutim, ova tehnologija ima dvostruku prirodu u smislu da je istovremeno i alat za postizanje neovisnosti i vidljivi znak invalidnosti (Scherer, 2002).

Asistivna tehnologija kao alat ili kao jedan od načina postizanja željene aktivnosti ima veću vjerovatnost da će se asimilirati u život osobe koja je koristi. Alternativno, tehnologija koja predstavlja vidljivi znak invaliditeta i oštećenja može pojačati stigmatu povezanu sa invaliditetom. Ukoliko osobe iz ovih razloga izbjegavaju ili odbijaju korištenje asistivne tehnologije, oni propuštaju zbog toga značajne aktivnosti i pate od socijalne i psihičke izolacije (Polgar, 2010).

Asistivna tehnologija za gluhe i nagluhe osobe odnosi se na lična pojačala (npr. slušna pomagala) i pomoćne slušne uređaje koji se koriste kao sistem za pojačavanje zvučnog polja u učionici (Dillon, 2001).

Ukoliko iskažete potrebu za dodatnom podrškom putem asistivne tehnologije, u uredu za podršku na vašem univerzitetu možete pronaći sljedeće uređaje:

Radio pomoć je personalizirani sistem koji služi kao pojačalo zvuka za korisnika. Sistem ima tri glavne komponente: mali mikrofon i transmiter, na drugoj strani resiver te slušalice. Mikrofon i transmiter šalju zvuk sa mjesta gdje su postavljeni (predavač ili grupa ljudi unutar prostorije) te šalje radiosignale primaocu, gdje se pojačani zvuk reproducira putem slušalica. Korisnik sa sobom nosi slušalice i resiver zvuka, te koristi studentima kojima je potrebna pomoć prilikom slušanja.

Digitalni snimač glasa snima zvukove i govor u audio formatu. Ima sljedeće funkcije:

- tri različita načina snimanja,
- standardni način reprodukcije (10 sati reprodukcije),
- dugi način reprodukcije (22 sata reprodukcije),
- do pet foldera koji mogu sadržavati po 199 audiofajlova,
- unos i brisanje oznaka,
- prenos podataka na PC.

Većinom ga koriste studenti koji imaju probleme sa pisanjem bilješki na nastavi zbog motoričkih poteškoća, slušnih i vizuelnih poteškoća i disleksije.

Prilog A. Odnos gubitka sluha i potreba za učenjem

Odnos gubitka sluha 16–25 dB, slušanja i potreba za učenjem

Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge

- Utjecaj gubitka sluha, što je u prosjeku 20 dB, može se usporediti sa sposobnošću slušanja kad stavite kažiprste u uši.
- Osoba može imati teškoće da čuje tih ili udaljen govor. Na 16 dB student može propustiti do 10% govornog signala kada se nastavnik nalazi na udaljenosti većoj od jednog metra.
- 20 dB ili veći gubitak sluha na boljem uhu može rezultirati odsutnim, nekonzistentnim ili iskrivljenim dijelovima govora, posebno završetaka riječi (s, ed) i nenaglašenim zvukovima.
- Postotak propuštenog govornog signala bit će veći u situacijama kada je pozadinska buka u učionici, posebno kada su instrukcije prvenstveno verbalne i studenti u fazi navikavanja na slušno pomagalo imaju više teškoća u slušanju dok je buka.

Mogući društveni utjecaj

- Student može biti nesvjestan suptilnih znakova u razgovoru, što može dovesti do toga da bude smatran nepristojnim.
- Student može propustiti dijelove brze interakcije vršnjaka, što može početi utjecati na socijalizaciju i predstavu o sebi.
- Ponašanje se može tumačiti kao nezrelost ili nepažnja.
- Student se može više zamarati zbog dodatnih napora potrebnih za razumijevanje govora.

Mogući utjecaj na razumijevanje jezika i govora

- Buka u tipičnom okruženju učionice sprečava da student ima pristup instrukcijama nastavnika. Koristit će mu poboljšan akustički tretman u učionici i pojačavanje zvuka.
- Potreban je poželjan raspored sjedenja (što bliže izvoru informacija).

- Često može imati teškoće sa povezivanjem zvuka/slova i suptilnim razlikovanjem auditivnih vještina potrebnih za čitanje.
- Možda će trebati obratiti pažnju na vokabular ili govor, posebno kad postoji duga historija upale srednjeg uha.
- Ovisno o konfiguraciji gubitka sluha, može mu pomoći slušni aparat male snage sa personalnim FM sistemom.
- Adekvatno medicinsko zbrinjavanje potrebno je za konduktivne gubitke.

Odnos gubitka sluha 26–40 dB prema potrebama slušanja i učenja

Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge

- Utjecaj gubitka sluha u prosjeku 20 dB može se usporediti sa sposobnošću slušanja kad se kažiprsti stave u uši, dok gubitak sluha 26–40 dB uzrokuje veće poteškoće sa slušanjem nego „začepljeno uho“.
- Osoba „čuje“, ali propušta fragmente govora, što dovodi do pogrešnog razumijevanja.
- Nivo teškoća tokom studija ovisit će od nivoa buke u učionici, udaljenosti od nastavnika i konfiguracije gubitka sluha, čak i sa slušnim aparatom. Na 30 dB može propustiti 25–40% govornog signala; na 40 dB može propustiti 50% razgovora u učionici, posebno kad su glasovi tihi ili govornik nije u vidokrugu.
- Propustit će nenaglašene riječi i suglasnike, posebno kada je prisutan gubitak sluha na visokim frekvencijama.
- Sposobnost studenta da razumije i prati u učionici će se smanjivati sa udaljenošću govornika i pozadinskom bukom.

Mogući društveni utjecaj

- Barijere mogu početi stvarati negativnu predstavu o sebi kad se student optužuje da „spava“ ili „da ne pazi“.
- Može smatrati da je manje sposoban zbog teškoća sa razumijevanjem na času.
- Student počinje gubiti sposobnost selektivnog slušanja i povećavaju se teškoće potiskivanjem utjecaja pozadinske buke na stresno okruženje za učenje.
- Student se više zamara zbog napora potrebnih za slušanje.

Mogući utjecaj na razumijevanje jezika i govora

- Buka u tipičnoj učionici ometat će pristup studenta instrukcijama nastavnika.
- Koristit će mu slušni aparat i upotreba desktopa ili FM sistema u nivou uha u učionici.
- Poželjna je akustičnost, odgovarajući raspored sjedenja i osvjetljenje.

Možda će biti potrebno obratiti pažnju na auditivne vještine, govor, razvoj jezika, čitanje govora ili podršku u čitanju i povećanju samopouzdanja. Utjecaj tzv. „lahkog“ gubitka sluha na slušanje i učenje često je veći od očekivanog.

Odnos gubitka sluha 41–55 dB prema potrebama slušanja i učenja

Mogući utjecaj na razumijevanje jezika i govora

- Konzistentna upotreba amplifikacije i intervencija u jeziku povećava vjerovatnoću da će se govor, jezik i učenje razvijati normalnom brzinom.
- Bez amplifikacije student razumije govor na udaljenosti 1–1.5 metra, ako su struktura rečenice i vokabular poznati.
- Količina propuštenog govornog signala može biti 50% ili više sa 40 dB gubitka sluha i 80% ili više sa 50 dB gubitka sluha.
- Bez rane amplifikacije postoji vjerovatnoća da će student imati odloženu ili poremećenu sintaksu, ograničen vokabular, nesavršenu proizvodnju govora i loš kvalitet glasa.
- Dodavanje sistema vizuelne komunikacije da bi se nadomjestio zvuk može biti indicirano, posebno ako postoji zastoj u jeziku ili ako postoji dodatni invaliditet.
- Čak i sa slušnim aparatom student „čuje“, ali može propustiti mnogo od onoga šta je rečeno ili ako je učionica bučna ili suviše akustična.
- Sposobnost razumijevanja govora i uspješnog učenja u učionici samo putem slušnog aparata predstavlja visok rizik.
- Personalni FM sistem potreban je za prevladavanje buke u učionici i udaljenosti.

Mogući društveni utjecaj

- Barijere se grade negativnim utjecajem na samopoštovanje, pa je student optužen da „čuje kad to želi“, „spava“ ili „da ne pazi“.
- Komunikacija je značajno otežana sa ovim stepenom gubitka sluha ako se ne nosi slušni aparat.
- Socijalizacija sa vršnjacima može biti otežana, posebno u bučnim situacijama kao što su zajedničko učenje, ručkovi ili raspust.
- Student se može više zamarati nego kolege zbog napora potrebnih za slušanje.

Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge

- Konzistentna upotreba amplifikacije (slušni aparati + FM) veoma je važna.
- U učionici je potrebna i poželjna akustičnost, polukružni raspored sjedenja i osvjetljenje.

Odnos gubitka sluha 56–70 dB prema potrebama slušanja i učenja

Mogući utjecaj na razumijevanje jezika i govora

- Čak i sa slušnim aparatom, student je svjestan da ljudi razgovaraju oko njega/nje, ali će propustiti dijelove izgovorenih riječi, što će rezultirati teškoćama u situacijama koje zahtijevaju verbalnu komunikaciju (jedan na jedan i u grupama).
- Bez amplifikacije, konverzacija mora biti veoma glasna da bi bila razumljiva; gubitak sluha na 55 dB može dovesti do toga da se propusti i do 100% govornih informacija bez funkcioniranja amplifikacije.
- Dodavanje sistema vizuelne komunikacije često je indicirano ako su prisutni zastoj u jeziku i dodatni invaliditet. Korištenje personalnog FM sistema ograničit će utjecaje buke i udaljenosti i poboljšan auditivni pristup verbalnim instrukcijama. Samo sa slušnim aparatom sposobnost razumijevanja u učionici umnogome je ograničena udaljenošću i bukom.

Mogući društveni utjecaj

- Ako je gubitak sluha kasno otkriven i zastoj u jeziku nije spriječen, to će značajno utjecati na komunikaciju i interakciju.
- Osobe će imati više teškoća u socijalizaciji, posebno u bučnim situacijama.
- Tendencija ka lošoj predstavi o sebi i socijalna nezrelost mogu doprinijeti osjećaju odbačenosti, te je korisno uključivanje tutora vršnjaka za podršku.

Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge

- Konzistentna upotreba amplifikacije (slušni aparati + FM sistem) veoma je važna.
- Transpozicija frekvencije može biti korisna (slušni aparati za kompresiju frekvencije ovisno od konfiguracije gubitka sluha).
- Može biti potrebna intenzivna podrška za razvoj vještina auditivnosti, jezika, govora, čitanja i pisanja.
- Akomodacije (vođenja bilježaka, titlovani filmovi itd.) su često potrebne.
- Potreban je asistent u nastavi.

Odnos gubitka sluha 71–90 dB i od 91+ dB prema potrebama slušanja i učenja

Mogući utjecaj na razumijevanje jezika i govora

- Bez amplifikacije, osobe sa gubitkom sluha 71–90 dB mogu čuti samo glasnu buku jedino na razdaljini od pola metra.
- Sa optimalnom amplifikacijom osobe sa gubitkom sluha od 90 dB ili boljim trebale bi otkriti mnoge zvukove govora na manjoj udaljenosti ili putem FM sistema.
- Čak i sa slušnim aparatom, osobe sa gubitkom sluha 71–90 dB nisu u stanju prepoznati sve visoke tonove zvukova govora dovoljno da ih razlikuju ili imaju koristi od incidentnog slušanja, posebno bez upotrebe FM sistema.
- Socijalizacija sa čujućim vršnjacima može biti otežana.
- Gluhe osobe u učionici mogu razviti veću ovisnost o tumačima (ne nužno profesionalnim, to mogu biti i članovi porodice sa kojima su razvili uspješan sistem komunikacije) zbog teškoća u shvatanju ili razumijevanju oralne komunikacije.

- Gluhim ili naglušim studentima može biti ugodnija interakcija sa gluhima ili naglušima zbog lakše komunikacije.
- Odnosi sa drugim osobama sa gubitkom sluha mogu dati pozitivan doprinos u razvoju ispravnog viđenja sebe i osjećaju kulturnog identiteta.

Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge

Potrebni su servisi podrške i kontinuirana procjena pristupa komunikaciji i verbalnim instrukcijama. Neophodno je vođenje bilježaka, opis, filmovi sa istaknutim naslovima i druge vizuelne strategije. Obuka za pragmatično korištenje jezika i strategije poboljšanja komunikacije veoma je korisna. Asistent u nastavi je od suštinske važnosti.

Odnos unilateralnog gubitka sluha prema potrebama slušanja i učenja

Mogući utjecaj na razumijevanje jezika i govora

Osoba može „čuti“, ali može i imati teškoće sa razumijevanjem u određenim situacijama, kao što su čuti tih ili govor u daljini, posebno ako je pogođeno uho okrenuto prema osobi koja govori. Osoba ima teškoće sa lokalizacijom zvukova i slušanjem glasova.

Unilateralni slušalac imat će veće poteškoće sa razumijevanjem govora kada je okruženje bučno ili odjekuje, posebno kada je nepogođeno uho okrenuto prema projektoru ili drugom ometajućem izvoru zvuka, a uho na koje loše čuje prema nastavniku.

Izložen je teškoćama otkrivanja ili razumijevanja tihog govora na uhu na koje slabije čuje, posebno u grupnoj diskusiji.

Mogući društveni utjecaj

- Osoba može biti optužena za selektivno slušanje usljed razlike u razumijevanju govora u tišini i buci.
- Mogu se pojaviti socijalni problemi kad je osoba suočena sa teškoćama u razumijevanju.

- Može pogrešno razumjeti razgovor, kolegu i osjećati se odbačenim ili ismijanim.
- Osoba se može više zamarati u učionici zbog velikog napora koji je potreban za slušanje ako je učionica bučna ili nedovoljno akustična.
- Osoba može biti nepažljiva ili frustrirana, sa ponašanjem evidentnim za socijalne probleme.

Potencijalne obrazovne prilagodbe i usluge

- Omogućite studentu da promijeni mjesto sjedenja kako bi usmjerio nepogodeno uho prema primarnom govorniku.
- Student je 10 puta više u riziku da ima teškoće u obrazovanju u odnosu na čujuću osobu, a trećina odnosno polovina studenata sa unilateralnim gubitkom sluha ima problema u učenju. Ovisno o gubitku sluha, može im koristiti aparat na uhu sa oštećenjem sluha.

Prilog B POJMOVNIK

Audiogram – grafički prikaz koji predstavlja odgovore osobe na zvuk. Koristi se za dokumentaciju najtišeg zvuka koji osoba može otkriti na različitim frekvencijama ili visini tonova.

Audiolog – stručnjak koji je kvalificiran za procjenu gubitka sluha, preporuku i postavljanje sistema pojačavanja (slušni aparati, FM sistemi, kohlearni implant).

Auditivno-oralna metoda – metoda učenja studenata da govore maksimiziranjem iskoristivosti njihovog preostalog sluha putem korištenja slušnih aparata ili kohlearnih implantata. Studenti koriste svaku prirodnu sposobnost koju su razvili za upotrebu vizuelnih znakova (npr. čitanje sa usana).

Audio-verbalna metoda – metoda učenja studenata da razviju govorni jezik, s naglaskom na maksimiziranje iskoristivosti preostalog sluha putem slušnih aparata ili kohlearnih

implantata. Čitanje govora nije naglašeno. Obučeni audio-verbalni terapeut pruža usluge rane intervencije.

Audio-verbalni terapeut – logoped, audiolog ili edukator koji je dodatno obučen za razvoj govornog jezika slušanjem.

Ambijentalna buka – pozadinska buka, koja se takmiči sa glavnim govornim signalom (Kolorado škola za gluhe i slijepe).

Bilateralni gubitak sluha – gubitak sluha koji pogađa oba uha.

Bilateralna implantacija – ugrađivanje kohlearnog implanta u oba uha.

Bimodalni sluh – sistem u kojem osoba sa kohlearnim implantom u jednom uhu nosi slušni aparat u drugom uhu. Slušni aparat obezbjeđuje informacije niske frekvencije koje kohlearni implant ne prima uvijek.

Domene – specifična područja razvoja koja mogu biti ciljana u programu obuke za tumače znakovnog jezika. Primjeri domena uključuju komunikaciju – socijalnu, akademsku, motoričku, kognitivnu, vokacionu – kao i rekreaciju i slobodno vrijeme.

Fizioterapeut – stručnjak koji se bavi procjenom, održavanjem i poboljšanjem fizičke funkcionalnosti tijela. Fizioterapeuti često rade sa studentima koji imaju teškoće sa pokretima, koordinacijom ili ravnotežom. Daju određenu procjenu studenta, preporuke i obučavaju osoblje kako bi se odgovorilo na fizičke potrebe studenta.

FM sistem – sistem prijenosnog radija sa mikrofonom, odašiljačem i prijemnikom, može se koristiti bilo gdje. Pruža mogućnost osobama visokog stepena naglušnosti da čuju govornike na mjestima gdje nema instalirane induktivne petlje. Također, omogućava lakše praćenje razgovora u grupi od više ljudi na način da slušatelj usmjerava mikrofona na osobu koja trenutno govori (FM odašiljač, transmiter).

Fonološka svjesnost – sposobnost slušanja i manipulacije zvučnim strukturama jezika.

Gluh – termin koji se odnosi na osobu sa gubitkom sluha koja koristi znakovni jezik i koja se identificirala sa kulturom gluhih.

Gluhosljepoća – stanje koje u različitim stepenima kombinira gubitak sluha i vida.

Govor – određeni zvukovi proizvedeni glasom i ustima.

Incidentno/slučajno učenje jezika – učenje riječi i jezičkih struktura bez direktnih instrukcija.

Induktivna petlja – sistem induktivne petlje pomaže korisnicima slušnih aparata jasnije čuti zvuk i to na način smanjenja ili potpunog isključenja pozadinskih zvukova. Induktivna petlja je žica ili kabal koji okružuje područje slušanja. Za rad koristi struju koja dolazi od pojačala petlje (loop amplifier). Pojačalo dobiva signal koji dolazi iz mikrofona koji je smješten ispred govornika ili je direktno spojen na druge izvore zvuka, kao što su TV ili radio. Tako nastala struja prolaskom kroz petlju proizvodi magnetno polje koje odgovara zvuku. Korisnik aparata može svojim slušnim aparatom „pokupiti“ to magnetno polje, tj. zvuk, ukoliko se nalazi na području koje okružuje petlja, a prekidač na slušnom aparatu mora biti podešen na T. Nakon toga možete na slušnom aparatu sami podesiti jačinu zvuka.

Individualni obrazovni plan – plan koji se piše godišnje a razvija ga i koristi tim kako bi se zadovoljile individualne potrebe studenta za učenjem.

Jezik – sistem gestikulacije, gramatike, znakova, glasova, simbola ili riječi. Koristi se za prikaz i razmjenu koncepata (tj. komunikaciju), ideja, značenja i misli.

Kompjuterizirana bilježnica – osoba koristi laptop za upisivanje sažetka informacija o kojima se govorilo u učionici ili na sastanku, prilagođavajući nivo jezika, položaj i sadržaj kako bi se zadovoljile potrebe studenta.

Logoped – stručnjak koji pomaže timu prenoseći specijalno znanje i vještine iz područja razvoja komunikacije kao i teškoća i njihovog utjecaja na kurikulum i socijalne ishode studenata. Logoped daje procjenu, preporuke, provodi terapiju i predlaže modifikacije ili adaptacije u području komunikacije.

Metalingvističko znanje – sposobnost razmišljanja i davanja komentara o jeziku.

Mješoviti gubitak sluha – gubitak sluha u kojem su prisutni konduktivni i senzorneuralni gubitak sluha.

Modifikacija – mijenjanje broja ili sadržaja ishoda učenja koji se očekuju od studenta u okviru kurikuluma. Nastavnik ili tim za podršku pravi te promjene.

Morfem – najmanja jezička jedinica koja nosi značenje.

Morfologija – dio gramatike koji opisuje formiranje oblika riječi i promjene u značenju riječi.

Nagluh – termin koji se odnosi na osobu koja ima gubitak sluha, ali se nije identificirala sa kulturom gluhih.

Oliva – plastični ili gumeni dio slušnog aparata koji je napravljen tako da odgovara oblikom i proporcijama dijelu ušne školjke i slušnog kanala gdje se i stavlja.

Obrazovni asistent – osoba koju je zaposlila edukativna ustanova da pruži pomoć nastavnicima i studentima. Ovu osobu nadzire nastavnik ili direktor.

Obrazovni konsultant za gluhe ili nagluhe i nastavnik gluhih ili nagluh – nastavnik koji je prošao dodatnu obuku za obrazovanje studenata koji su gluhi ili nagluhi. Obrazovni konsultant pomaže timu za podršku u području procjene, prilagođavanja školskog programa, modifikacije i strategije učenja. Obrazovni konsultant pruža podršku pri specijalnim uređajima, modifikaciji vizuelnog okruženja i okruženja za slušanje, specijalnim materijalima i u razvoju samopoštovanja i identiteta studenata.

Obrazovni konsultant tumača – pruža pomoć tumaču znakovnog jezika ili asistentu putem davanja direktnih povratnih informacija, u modelu tumačenja, konduktivnim procjenama, te usmjerava obrazovni tim pružajući priliku za učenje.

Oglušio – termin koji se odnosi na osobu koja je izgubila sluh usljed bolesti ili nesreće.

Okupacioni terapeut – stručnjak obučen za pomaganje ljudima u unapređivanju sposobnosti za obavljanje aktivnosti u svakodnevnom životu, kao što su briga o sebi, rad i slobodno vrijeme. Svrha okupacione terapije je promocija i očuvanje zdravlja. Okupacioni terapeut vrši procjenu studenta, predlaže adaptacije i modifikaciju opreme u učionici, vrši obuku osoblja kako bi pomogli studentu da što je moguće više sudjeluje u obrazovnom programu i aktivnostima. Okupacioni terapeut često radi u saradnji sa fizioterapeutom.

Otitis media – medicinski termin koji se odnosi na infekciju ili upalu srednjeg uha.

Potpomognuta stimulacija jezika – prirodna tehnika u kojoj facilitator oblikuje načine vođenja kako bi se simboli mogli koristiti za komunikaciju.

Procjena – sistematičan proces prikupljanja informacija o tome šta student zna, šta može uraditi i šta uči raditi.

Progresivni gubitak sluha – kada se oštećeni sluh vremenom pogoršava na jednom ili oba uha.

Preostali sluh – količina upotrebljivog sluha. Većina osoba sa gubitkom sluha nema potpun gubitak sluha.

Rehabilitacijska audiologija – rehabilitacijska audiologija sačinjena je od riječi: rehabilitacija (od latinskog prefiksa re – ponovo, i riječi habilitatio – osposobiti) – ponovno osposobljavanje, audiologija (od latinske riječi audire – čuti, slušati) i grčke riječi logos (znanje/nauka) – nauka o učenju, slušanju. Proučava rehabilitacijsku djelatnost sa osobama sa oštećenim sluhom. Podrazumijeva detekciju, dijagnostiku, (re)habilitaciju slušanja i govora ali i njihovu edukaciju, profesionalno osposobljavanje i socijalnu integraciju.

Semantika – aspekt jezika koji se odnosi na značenje.

Senzoneuralni gubitak sluha – gubitak sluha do kojeg je došlo usljed problema sa kohleom, slušnim živcem ili slušnim kortikalnim (moždanim) centrom. Najčešći razlog senzoneuralnog gubitka sluha je oštećenje dlačica osjetnih stanica u kohlei.

SNR – usporedba nivoa govora i buke. Predstavlja razliku u glasnoći između primarnog signala i pozadinske buke.

Sintaksa – niz pravila za kombiniranje riječi u rečenice.

Standardizirani test – pažljivo konstruirani mjerni instrument koji zahtijeva specijalno obučene pojedince odabrane na odgovarajući način.

Stručnjak za znakovni jezik – stručnjak koji pruža pomoć nastavnom osoblju i pomaže u implementaciji plana znakovnog jezika putem treninga, konsultacija i evaluacije.

Tumač znakovnog jezika – stručnjak koji je uspješno prošao program za tumače znakovnog jezika. Ovaj program daje znanje o vještinama tumačenja, kulturi gluhih i etičkom kodeksu.

Nastavnik ili obrazovni konsultant za gluhe i nagluhe – nastavnik koji je prošao dodatnu obuku u području obrazovanja gluhih i nagluhih osoba. Obrazovni konsultant pomaže timu za podršku u području procjene, prilagođavanja školskog programa, modifikacije i strategije učenja. Obrazovni konsultant pruža podršku pri specijalnim uređajima, modifikaciji vizuelnog okruženja i okruženja za slušanje, specijalnim materijalima i u razvoju samopoštovanja i identiteta studenata.

Unilateralni gubitak sluha – gubitak sluha kojim je pogođeno samo jedno uho.

Univerzalni dizajn – planiranje dizajna struktura i proizvoda od početka da budu pristupačni i služe najvećem broju pojedinaca, uz sedam vodećih principa kao okvir: jednakost, fleksibilnost, jednostavnost, razumljivost, korištenje, toleranciju za greške, udobnost i odgovarajući prostor.

Znakovni jezik – vizuelni gestovni jezik koji su stvorile gluhe osobe. Znakovni jezik definira se kroz: oblike ruku i pokrete, facijalne ekspresije, pokrete tijela, odnose u prostoru, pokrete usta. Koriste ga gluhe i gluhoslijepe osobe koje imaju poseban kulturni identitet.

Zvuk – nevidljiva vibracija koja je inicirana pokretom. Zvukovi se mjere intenzitetom (glasnoćom) i frekvencijom (visinom).

Literatura

- Adams, J., P. S. Rohring (2004), *Handbook to Service the Deaf and Hard of Hearing: A bridge to accessibility*, Elsevier Academic Press.
- Brkić, F. (2005), *Audiologija, Harfo-graf*, Tuzla.
- Dillon, H. (2001), *Hearing aids*, Boomerang Press, Sydney.
- Frasu, A. (2007), Which is correct... Deaf, deaf, hard of hearing, or hearing impaired? Deaf Linx, www.deaflinx.com/DeafCommunity/identity.html download, 2008.
- Glickman, N. S. (1993), „Deaf Identity Development: Construction and Validation of a Theoretical Model“, University of Massachusetts.
- Hrvatski savez gluhih i nagluhih (2009), *Inkluzivno društvo... otvoreno i bez barijera za osobe oštećena sluha*, Smjernice, Zagreb.
- Ogden, P. (1996), *The silent garden: Raising your deaf child*, Harvard University Press, Washington, D. C.
- Polgar, J. (2010), „The myth of neutral technology“, u: Oishi, Mitchell, Van der Loos (ur.), *Design and use of assistive technology*, NY Springer, New York.
- Radovančić, B. (1995), *Osnove rehabilitacije slušanja i govora*, Zagreb.
- Roth, F., N. Spekman (1984), *Assesing the Pragmatic Abilities of Children*, part I Organizational Framework and Assessment Parameters, *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 49: 2–17.
- Scherer, M. J. (2002), *Assistive technology: Matching device and consumer for successful rehabilitation*, American Psychological Association, Washington, D. C.
- Schneidert, M., R. Hurst, J. Miller, B. Üstün (2003), *The role of environment in the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) Disability and Rehabilitation*, 25, 588–595.
- URL: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>.
- Ward, R., V. Krueger, J. MacDougali (1981), *Adaptation of language Arts Curriculum for Teaching Hard of hearing Kindergarten to Grade 2*, MB, Winnipeg.
- Wilson, C., V. Johnston (1998), *SPARC for Questions*, IL: LinguiSystems, East Moline.

Kontakt detalji po univerzitetima

UNIVERZITET U SARAJEVU

Kontakt osoba: Mirna Marković
Telefon: +387 33 253 144

e-mail:

ured@unsa.ba
mirna.markovic@ff.unsa.ba

UNIVERZITET U TUZLI

Kontakt osoba: Alma Dizdarević
Telefon: +387 35 320 661

e-mail:

alma.dizdarevic@untz.ba

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI

Kontakt osoba: Gorana Panić
Telefon: +387 51 321 171

e-mail:

gorana.panic@gmail.com

UNIVERZITET U ISTOČNOM SARAJEVU

Kontakt osoba: Slobodanka Krulj
Telefon: +387 57 320 330

e-mail:

slobodanka.krulj@uni-es.com

UNIVERZITET U ZENICI

Kontakt osoba: Azemina Durmić
Telefon: +387 32 440 420

e-mail:

azeminadurmic@yahoo.com
uredzapodrsku.unze@gmail.com
[unze.ba](http://www.unze.ba)

SVEUČILIŠTE U MOSTARU

Kontakt osoba: Vesna Varunek
Telefon: +387 36 335 620

e-mail:

varunek.vesna@sve-mo.ba

UNIVERZITET „DŽEMAL BIJEDIĆ“ U MOSTARU

Kontakt osoba: Mirsada Behram
Telefon: +387 36 570 790

e-mail

maja.colakovic@unmo.ba

UNIVERZITET U BIHAĆU

Kontakt osoba: Elvedin Sedić
Telefon: +387 37 312 990

e-mail:

e.sedic@gmx.de